

ה.גניזה" החרטונית

תולדות „הגניזה החרטונית” והוכחת זיופה

על „גניזה” חסידית זו הרבו לכתוב בשלשים השנים האחרונות בכתבי עת ובספרים שונים. דעות שונות הובעו על כך ולמסקנות שונות. חיוביות ושליליות. הגיעו החוקרים בדבר אמיתות הכתבים. אבל הצד השווה שבהם שכולם לא נחתו לבדיקה כללית ויסודית של תוכן הכתבים. שנתפרסמו במשך הזמן במקומות שונים. ושל כל צדדי הענין. רובם דנו בזה על סמך בדיקה שטחית ועיון מקופיא. או שדנו רק על אגרות אחדות מסוימות שנתעסקו בהן.

אגב עבודתי באיסוף מכתבי דבנו ובחומד המשתייך לזה. בדקתי את מכתבי הגניזה הללו עד מקום שידי מגעת, והגעתי למסקנה שכל מכתבי הגניזה שראו את אור הדפוס הנם מזוייפים. ולא זו בלבד, אלא הווייפן לא הצליח במלאכתו. עד שרובם של המכתבים הם מזוייפים מתוכם, כמו שאבדר בהמשך דברי.

על השתלשלות מציאת הכתבים ורכישתם, ועל תכנם הכללי. מסופר בקטע ממכתבו של ארמויר הרייץ ז"ל מלובאוויץ שנדפס ב„התמים” חוברת א', וזה לשונו (בהשמטות):

הכתבים והמכתבים אשר נתגלו אחרי הורדת השלטון הישן כסלכי קיוב והערסאן, ונקראים בשם גניזה החרטונית, הם אוצר בלום.

בקץ תרע"ח יצאה שמועה כאודיסא, כי בעת המהפכה בחרטון נמכרה או נשדדה הארכיון של הבולשת ובו הרבה כתבי יד, מהם כתובים על קלף ומהם על נייר, מכתבים שונים וספרים נדפסים שלמד בהם מורנו הבעש"ט נ"ע.

כעבור איזה ימים הגיעו לאודיסא כמה מכתבים כתובים וחתומים ביד קודש מורנו הבעש"ט, הרב המגיד ממעורישט ועוד ועוד, ונמכרו כסכומי כסף גדולים.

בשום אופן לא חפצו המוכרים לגלות באיזה דרך הגיעו אליהם חתביידי והספרים, ומראה פניהם חעיר חשד של זיוף. אבל מכיון שראו — הקונים — כי כל כתב, מכתב וספר, כתוב עליו כי נמצא בעת החפוש שהי' בביתו של הצדיק מרוויין וחתום כגושפנקא ומלאכ בשערה ומצויין במספר (נומער) עם חתימתו של הפקיד, התחילו לקנות במחירים גבוהים.

בעת ההיא גר באודיסא החסיד... ר' שמואל ברשי"ז נ"ע גור ארי, קנה חלק גדול מהכתבי יד והספרים של הגניזה החרטונית כמחיר גדול, וישלחם בתור תשורה להוד כ"ק אאמו"ד הרה"ק (ר' שלום דובער ז"ל) לרוסטובודון... הגניזה החרטונית כוללת:

- א. כתבי יד (א' כתובים על קלף, ב' כתובים על נייר), ותוכנם: א. עניני קבלה (א' כיוונים שונים שמותיו של הקביה. ב' שמות מלאכים. ג' אלפי ביתין — א' בלי נקודות, ב' עם נקודות, ג' עם טעמים — ד' שירי המלאכים. ה' צירופי שמות והשקעתן. ו' מידושי מאמרי הזוהר) ב. ביאורי מקראות ומאמרי רז"ל. ג. סיפורים (א' ארוכים, ב' קצרים). ד. מכתבים (א' מרה"צ ר' אדם בעל שם, ב' ממורנו הבעש"ט, ג' מתלמידי מורנו הבעש"ט, ד' ממורנו הה"מ מעורישט, ה' מתלמידי מורנו הה"מ מעורישט, החב"ריא קדישא, ו' ממורנו הרה"ק הרב אברהם המלאך הקדוש, ו' הרה"ק הרמ"מ מחיטעבסק, ח' הוד כ"ק רבנו הגדול).
- ב. ספרים נדפסים שונים.
- ג. יריעות של קלף, מעובד ומשודטט מוכן לכתיבה.
- ד. חותמו של מורנו הבעש"ט.
- ה. כלי כסף בשכיל בשמים של מורנו הבעש"ט (א' כלי כסף בתמונת דג, כ' כלי כסף בתמונת מגדל, ג' כלי כסף בתמונת אילן) ... עכ"ל.

בשנת תרפ"ג פרסם הרב פרופ' ש. אסף בשבועון "התור" (ירושלים תרפ"ג גל' 10) פסקימיליא של שני מכתבי הבעש"ט מן ה"גניזה". גופן של המכתבים הללו נמסר אח"כ למאסף האבטוגראפים הר"ר אברהם שבאררון. הלה חתך מן גליון המכתבים חתיכות נייר ושלחן לבריקה למעבדה מרעית חשובה בווינה. תוצאות הבריקה הוכיחו שהנייר של שני המכתבים עשוי מצללוז של עץ ומחומר קש. לייצר נייר כזה החלו רק בשנות תר"ו—תרל"ב (1846—1872). עד הזמן ההוא עשו נייר רק מסמרטוטים.

תוצאות הבריקה החימית שלח הר"ר שבררון לארמו"ר מלובאוויץ לריגא, וקבל ע"ז תשובה מאת מזכירו מתאריך ו' טבת תרפ"ט. הר"ר שבררון פרסם מאמר בשבועון "מאזנים" (תרפ"ט, גליון י"ח), שבו סיפר על תולדות הגניזה וכל הנ"ל, וגם את מכתב התשובה הקפיס שם בהשמטות. במכתב זה מפרט הכותב את תוכן הכתבים, (כמכתב ארמו"ר שב"התמים"), ובסופו הריהו מסכם:

אין גם ספק אשר כל הכתבים, מכתבים וגליונות, אינם כת"י קדשם של הוד כ"ק מורינו ורבותינו וצוקלה"ה נב"מ ז"ע אשר אליהם מתיחס התוכן האמור בהמכתבים. ועל פי שלשה עדים יקום דבר זה: באוצר של כ"ק אדמו"ר שליט"א הבא בירושה מדור לדור ישנם: א) כ"ק של כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע מכבר, אשר ה"י עוד באוצרו של הוד כ"ק רבינו הגדול בעל התניא, ונראה דכל אלה אינם נאותו הכתב כלל. ב) כן ישנו כ"ק של כ"ק הרה"צ ר' מנחם מענדל האראדאקער נ"ע. ג) וכ"ק של הוד כ"ק אדמו"ר רבנו הגדול, אשר מבין כולם נראה כי כל הכתבים האלה הבאים מהגניזה אינם אלא העתקות, כתב יד מעתיק בלבד...

מוכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, יחזקאל פייגין.

הר"ר שבררון כותב במאמרו הנ"ל כי ר' שמואל גור אר"י הנ"ל שלח העתקות מן הכתבים לרביים מגור, גרודויסק ורדזימין. גם הארמו"ר דמ"נ פירדמן מבויאן (טשדנוביץ) נכדו של הרוזיני קבל חלק מן הגניזה. מר חיים בלוך (שהו"ל את החוברת "קובץ מכתבים מקוריים, וינא חש"ד, בערך תרפ"ג) העיר לפני ר"ר שבררון כי החתימות על המכתבים שראה בעיניו בידי הארמו"ר מבויאן שוות בריוק לחתימה על המכתב שהוכח זיפו ע"י הבריקה החימית.

מתוך כל הכתבים הנזכרים לעיל נתפרסם ברפוס רק חלק מהם. חלק המכתבים. החלק העוסק בעניני קבלה וכו' לא ראה את אור הרפוס. המכתבים נרפסו במקומות שונים, והקובץ היותר גדול ומושלם שנעתק בהעתקה מדויקת ואחראית מתוך גוף הכתבים שנמצאו אצל ארמו"ר מלובאוויץ, נרפס בחוברות "התמים" (א—ח) שנרפסו בוורשא בשנים תרצ"ה—תרצ"ז. שם נרפסו בסדר כרונולוגי ומסומנים במספרים סדוריים 306 מכתבים. מכתבים נוספים מועטים נרפסו במקומות אחרים שונים.

לאחר שנוכחתי בזיפם, חשבתי להשמיט את המכתבים הללו מתוך ספרנו זה, אבל הואיל ורבים הוטעו להאמין באמיתותם של מכתבים אלו, החלטתי לצרפם לספר זה במרוד מיוחד ולהביא לפני משפט הקוראים את הוכחותי לזיפם. בספרנו יובאו לקמן ע"ז ממכתבי ה"גניזה" שיש להם איוו שייכות לרבנו ס"ט מהם הועתקו מן "התמים" ושבעה — ממקורות אחרים שצויינו בשולי המכתבים.

ואלו הן ראיתי:

א. הסגנון.

מכתבים אלו מיוחסים ליותר מ-30 כותבים, וכולם כותבים בסגנון אחר ממש. הסגנון הוא אחיד עד כדי כך שמי שיקרא כמה עשרות מכתבים יוכל מייד לזהות את שאר המכתבים כי הם ממכתבי ה"גניזה". בספרים שונים נרפסו מכתבים

אמיתיים מאת כותבי מכתבי הגניזה — ואם נשוה את ההם לאלו גורכה מיד כי סגנונם שונה לחלוטין. (גם בספרנו הובאו מכתבים אמיתיים מאת כמה מן הכותבים, וביחוד מכתבי רבנו). שפתו של הזיפן היא לשון עלגים דלה ומשובשת — היפוכה הגמור של שפת מכתבי רבותינו האמיתיים.

כ. היחס שבין בעלי מכתבי הגניזה זה לזה תמיד מובלט ומודגש הדגשה יתירה. בכל מקום שהרב כותב לתלמידו הריהו מדגיש „לתלמיד” וחותר „רבך” ומורך, ובדבר הכותב על חבריו הוא מדגיש „חברי” או „בן גילי”. בכלל אין דרך גדולי הדורות להבליט את רבנותם ולהדגיש למקבלי מכתביהם כי הם תלמידיהם. הנה למשל לא מצאנו בשום מקום במכתבי רבנו האמיתיים את הכינוי „תלמיד”, „חברי”, „בן גילי” או חתימה בנוסח „מורך ורבך” — ולעומת זאת מוצאים אנו כך בקביעות בכל מכתבי הגניזה. הזיפן רוצה כל כך לדייק בדבר זה עד שבמכתבי ר' אברהם המלאך לרבנו הריהו מכנהו „תלמיד וחברי” (עי' לקמן בספרנו מכתבים ל"ח ל"ט ועוד) — להבליט את היחס של „רב חבר” אל „תלמיד חבר”. לדוגמא עיין לקמן במכתב ל"ג בספרנו המתחיל „אל כ"ק אדמו"ר הק' מוהר"ר אברהם וחותר „מנא חברו ותלמידו” — דיוק מגוחך ומופלא של זיפן!

ג. שמות וכינויים וחתימות.

בכל מכתבי המגיד ממעזריטש ובנו הריהם מכנים את רבנו בשם „זלמינא”. כמעט שלא זכה אף פעם אחת להיות מכונה בשמו המלא „שניאור זלמן”, ואפילו במקום שכותבים עליו תארים מופלגים כגון „לכבוד קדושת תלמידו הרה"ג הקדוש עטרת ראשי איש אלקים וכו'” מוהר"ד זלמינא יחי'” (מכתב כ"ח) או במכתב המלצה שהמגיד נותן לו לאיסוף מעות לפדיון שבויים (ס"י כ"ט). הדבר יובן אם נשים לב שהכינוי „זלמינא” הנהוג בוואלין לא ה' מצוי כלל בליטא ורייסיין. משום כך היו מציינים חסירי חב"ד בסיפוריהם כי אצל רבו הה"מ ממעזריטש ה' מכונה רבנו בכינוי „זלמינא”. הזיפן דגן הפדיון בזה על המדה ולא החסיר אף פעם אחת שלא כינהו בכינוי זה. כמו"כ פונים הכותבים לר' משולם זוסיא בכינוי „זושע” וכן אברהמיני, בעריניא וכד', שלא כדרך רבותינו לכנות חבדיהם בשמם המלא ולא בכינויי הקטנה.

רבנו חותם בכל מכתביו להרב המגיד „שניאור זלמן בן רבקה”, בשם אמו דוקא, כנהוג בפדיון נפש. גם בזה הפדיון הזיפן מאד והחתים את רבנו בצורה זו אפילו בפתקאות שכתבן עוסק בעניינים שוטפים גרידא.

בהרבה מקומות מוסיף הזיפן לתואר מקבל המכתב גם את שם עירו. ביחוד כשמקבל המכתב ידוע ומפורסם על שם העיר, ונכשל בזה, כי בתאריך כתיבת המכתב לא ה' עדיין יושב בעיר ההיא. במכתבי רבנו לתלמידו ר' אהרן הלוי מוסיף הזיפן „מסטרשאנעלע” (מכתבים נ', ס"ט) אעפ"י שעדיין לא התיישב בעיר ההיא, כמבואר בהערותי שם. כמו"כ ברוב המכתבים שמלפני שנת תק"ל שמוזכר בהם ר' יעקב יוסף הכהן בעל „תולדות יעקב יוסף” מוסיף הזיפן „מפולנאה”, וכן מביא עובדות שקרו לו כרבה של פולנאה, אע"פ שהוא לא נתמנה לרב בפולנאה עד אחר פטירתו של ר' יהודה ליב מוכיח מפולנאה בכ"א טבת תק"ל (ראה „רמויות מגדולי החסידות” לשצורנסקי בפרק על בעל התולדות). בטעות זו נפל י"ח פעמים, ראה ב„התמים” מכתבים ס"י נה, נח, נט, ק, קי, קיז, קכא, קלט, קמב, קמט, קסד, קעד, קעה, קפב, קפו, קפח, קפט, קצו.

במקום שיש למקבלי המכתבים שמות משפחה, כגון רפפורט או הורוויץ, רייך
 הזיפן לכתוב את שם המשפחה, רבר שאינו נהוג ברורות ההם.
ד. תאריכים.

ברוב המכתבים העתיקים המגיעים לידינו ע"י העתקות אין בכלל תאריכים,
 או שנשתמר פרט השנה בלבד. במכתבי הגניזה (גם הם רק העתקות הנם, כנזכר
 לעיל) יש כמעט בכלם (למעלה מתשעים למאה) תאריכים מדוייקים. דיוק יתר
 של זיפן. ברם כמעט כל התאריכים הם רק לימות השבוע על פי הפרשיות, מבלי
 להזכיר כמה ימים בחודש. זוהי דרך נוחה וקלה להמנע מסתירות בהתאמת ימי
 השבוע לימי החודש ומכתיבת מכתב בשבת קודש. כמו"כ נמנע זיפננו מכתיבת
 מכתבים בפרשיות צו, שמיני או אחרי מות, שבהן חל חג הפסח, אבל בכל זאת
 נכשל פעמים רבות בתאריכים מזוייפים בימי הפרשיות שפעמים מתחברות ופעמים
 נפרדות ובימי החגים החלים באמצע השבוע.

כן נכשל הרבה פעמים בהחתמת אנשים שהיו כבר בעולם האמת. הרבר קרה
 לו באותם שאין שנות פטירתם מפורסמות כל כך, כגון ר' זוסיא מאניפולי (סי' ס"ד
 וס"ח לקמן בספרנו) ר' חיים חייקא מהמרורא (נ"ג, נ"ד), רבורה לאה בת רבנו
 (מכתב ס"א) וכו'.

יש שהוסיף ברכת המתים לאנשים חיים. לדוגמא: בכל מכתבי רבנו, גם לפני
 שנת תק"מ הוא חותם "במוהר"ר ברוך ז"ל", אע"פ שאביו הי' עדיין חי (עי'
 בהערתי למכתב ג'). וכן קרה לו אצל ר' פנחס בהג' רח"ה שיק, עיין בהערותי
 למכתבים סי' נ"ח וס'.

ה. מראיהן של האגרות.

כל אלו שהיו אגרות אלו תחת ידם מעידים כי מראיהן החיצון הי' כשל אגרות
 מקוריות ולא כשל העתקות. ב"רשומות" כרך ב' נרפסו שלש אגרות, שתיים
 מהבעש"ט לר' נחמן מארדענקא ואחת מרבנו לר"א מקאליסק. (שלשתן לא נרפסו
 בהתמים). השלישית תובא בספרנו בסי' מ"ב. המו"ל ב"רשומות" (החותם ב.) מביא
 את תארן: נייר עתיק בלא ומלוכלך. האגרת הב' כתובה על "שתי רביעיות גליון,
 ווידו"ה, מקופל ארבעה, כקפול אגרת. מבחוץ היתה האגרת סגורה ברצועת נייר דקה,
 האחזה מזה ומזה, לשני צדי האגרת, בדבק, וקטועה באמצע במקום הפתיחה. רשומו
 של קטע הרצועה שנפתחה עדיין טבוע וניכר קצת על פני עצם גבה של האגרת.
 כתובת האגרת מבחוץ היא כך: מאוסטראה למעזיבוז קא זכו לי' האי חסידא
 התורני וכו' מוהר"ר נחמן...".

כפי שנתברר לעיל אין אלו אגרות מקוריות אלא העתקה — אם כן איזה
 מעתיק יבוא להעתיק אגרת בצורה זו? לשם מה נכתבה הכתובת ע"ג האגרת?
 ולשם מה הורבקה מבחוץ רצועת הנייר? — על כרחך צריך לומר שאין זה אלא
 מעשי ירי זיפן הרוצה לזייף "אגרת מקורית" כדי למכרה בכסף מלא!

ז. הכתובת של פקיד השלטון הרוסי, המשמשת רא"י לאמיתות הכתבים בפי
 ה"מכשירים" הריהי רק רא"י לסתור. ב"רשומות" שם מתוארת הכתובת שנמצאה
 על אחת האגרות: "מאחוריה יש סימן מספר וגם חומר חותם וגם רשימה כתובה
 ותמומה ביד איזה פקיד בור ושמו יערומיוב, המעיד בלשון משובשת כי "האגרת
 היא מן הניירות שנמצאו בעת החפוש בבית ה"רבי" הצדיק סדול שולימוביץ
 פרידמן בעיירה רוזשין (קיוב) על מנת לתרגם בשפה רוסית" ומזכיר לבסוף את שם

הערכאה שהנייר נפל לשם — „שלטון הפלך החרסוני“.
הכתובת כלשונה:

Найденный бумага при обыскъ у Арестованна Рабинъ (Надикъ) Сруль
Шулимовичъ Фридманъ М. Ружинъ (Кіев.) для перев. русскими языкомъ
Столначальникъ Ермѣевъ.

Въ Херсонское Губернское Правленіе.

№ 617-6.

8167 (г. х.) 15

...השגיאות הגסות שבה, כמו שרואה הקורא אינן כתיביות (אורתוגרפיות)
אלא מלוליות, ומסוג כזה שלא יתכן בשום פנים כפי איש שלשונו רוסית, ואפילו
המונית, מלידה. האין כאן יד ישראל באמצע?!

ועוד אוסיף אני לתמוה, למה נשלחו או הכתבים מעיר הפלך קיוב הגדולה
העתיקה לעיר חרסון הצעירה שמקרוב נתחדש ישובה בעת ההיא?
ז.

כפי שנזכר לעיל הוכיחה הבדיקה החימית כי נייד מסוגו של נייד המכתבים
שלנו החלו לייצר רק בשנות תר"ו—תרל"ב, כלומר לפחות כשש שנים לאחר מאסרו
של הרבי מרוזין בשנת ת"ד תר"א — אם כן היאך תתפרש הכתובת הרוסית (שהיא
ה„עדות“ על אמיתיות הכתבים) שהכתבים נלקחו בזמן מאסרו של הרבי מרוזין?
ח.

רובו המכריע של המכתבים אין בו דברי תורה כלל ואינו אלא פתקאות קצרות
במילי דעלמא גדידא. היעלה על הדעת שבאוצרותיו של הרבי מרוזין ז"ל, נכדם
של הה"מ ממעודיטש ובנו הר"א המלאך, לא נמצא כמעט אף מכתב אחד של אבותיו
זקניו אלו בדברי תורה ויראה שיהי' ארכו יותר מג' וד' שורות?!
ט.

יש להתפלא על הזיפון, מדוע הוציא לשוק רק „מכתבים קדושים“ ותו לא מידי.
ומדוע שכח לזיף גם איזה דוקומנטים של הערכאות הרוסיים בנוגע למאסרו של
הרבי מרוזין ושל האשמות נגדו? הרי לדבריו נשדד כל הארכיון הממשלתי? —
קושיא זו תתישב אם נשים לב לבקיאותו של זיפננו בלשון הרוסית שנראתה
בעליל בכתובת הנ"ל. וגם כנראה היתה מטרתו של הזיפון להפיץ את סודרתו בין
לקוחות חסידים ואנשי מעשה המתעניינים יותר ב„מכתבים קדושים“ מאשר
בדוקומנטים היסטוריים של ערכאות של גויים.

י. הערות למכתבים שנדפסו בחוברות „התמים“.

להשלמת הכוחותי על זיוף הגניזה אביא בזה גם את העדותי על המכתבים
שנדפסו ב„התמים“ ולא הוכנסו לספר זה. כדי שלא להרחיב את ידיעות הספר
בדברים צדדיים שאין להם שייכות לרבנו לא העתקתי את גוף המכתבים, והריני
מציין את ההערות לפי המספרים הסידוריים של המכתבים שנדפסו בחוברות
„התמים“. (והמטיל עדיין ספק בזיוף המכתבים יטרה נא להשוות ההערות לגוף
המכתבים).

המספר הסדורי ב„התמים“

- א. התוכן עצמו מוזר, ועכ"ם לא הי' צריך להודיע כל זה במכתב, הרי
ראיג השיאו את אחותו ותהה על קנקנו.
ה. הזיפון לא ידע ששנת חצ"א מעוברת ופ' ויקרא לסני פורים ולא לפני פסח.

המספר הסודי בהתמים

- ט. . . . בתצ"א היו פרשיות מטות ומסעי מחוברות.
- כד. . . . בתצ"ג היו פרשיות נצבים וילך מחוברות.
- לד. . . . הבעש"ט כבר הי' לו גילוי אליהו אליו ביחידות בשנת תע"ה ואצל הצדיקים הנסתרים עוד קודם לכך. — קונטרס ח"י אלול עמ' 33.
- מג. . . . בתק"א היתה שבת בראשית באסרו חג.
- מו. . . . בתק"ב היו פרשיות נצבים וילך מחוברות.
- מט. . . . ה' ואחחנן חל בתשעה באב.
- נ. נא. . . . שני המכתבים סותרים זא"ז.
- נה. נח. . . . ר' יעקב יוסף לא הי' בפולגא לטני שנת תק"ל.
- סא. . . . ר' משה מקיטוב נפטר בשנת תצ"ח (שארית לשארית).
- סא. סב. . . . סתירה בין תאריכי שני המכתבים.
- סט. . . . ג' אחרי הי' אז אחרון של ססה.
- ע. . . . ר' יצחק מדוהוביץ נפטר ביום ד' ניסן תק"י (לדברי מזכרת שה"ג או בשנת תק"ד לדעת ס' הילולא דצדיקיא).
- עא. . . . ר' ליב פיסטינער נפטר ביום ג' אייר תק"ה (ראה מצבתו ב"קובץ מכתבים מקוריים").
- עג. עד. עז. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
- פט. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- צו. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
- ק. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- קד. . . . בשנת תקט"ו חל שמיני עצרת ביום ג'.
- קו. . . . 2 ויופים: 1) ראה הערה למכתב מס' ע. 2) שם אמו של ר"י מדוהוביץ יענטא ולא רבקה (מאמר מ. בראור ברשומות כרך ו').
- קי. קיז. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- קיו. קיח. . . . אי אפשר להגיע ביום אחד ממעזיבוז ללעחיויץ.
- קכא. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- קכו. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
- קל. . . . נצבים וילך היו מחוברות בשנת תקי"ו.
- קלט. . . . 5 ויופים: 1) לא ידוע על חרם בשקלאב בתקי"ו. 2) ר"י לא הי' עדיין בפולגא. 3) 4) ר"י מדוהוביץ ור"ל פיסטינער כבר נפטרו. 5) ר' מאיר מרגליות בעל "מאיר נחייבים" נחמנה לרבנות באוסטראה בתקל"ז, כתב הרבנות נדפס ב"רשומות" ב' עמ' 299.
- קמב. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- קמג. קמד. . . . התאריכים סותרים זה את זה.
- קמה. . . . אין בנמצא "תשובת דב"ז חלק אבן העזר", כי תשובות דב"ז אינן מסודרות על סדר הטורים.
- קמו. . . . שכח הוי"פן לכתוב ר' משולם פייביש הלוי, ולא שכח לציין שם משפחתו הורוויץ.
- קמט. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
- קנב. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
- קנו. . . . לא הי' עור אב"ד בשקלאב בשם ר' מנחם מענדל חוץ מן הרמ"מ משקלאב תלמיד הגר"א, שכנראה לרבו הגר"א מכוונים הדברים, "מרוע סתת רבו את סיו" וכד'. הרמ"מ הזה הי' אב"ד בשקלאב זמן רב אחר פטירת הבעש"ט. הוא נפטר בירושלים ביום א' דר"ח אור תקס"ז (תוח"ד), ואפילו אם הגיע לגבורות הי' בשנת תקי"ח דק בן י"א.
- קסד. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
- קסז. . . . הוי"פן מקפ"ץ את רח"כ רפפורט מעיר לעיר בשנה אחת. באסרו חג סוכות הריהו אב"ד לבוב (ע"י מכתב קסא), כפי וארא אב"ד אוסטראה ובכ"ו תמוז שוב אב"ד לבוב (ע"י מכתב קעג).

המספר הסודי ב"התמים"

קסט. לר"ן מברסלב היתה בת שנקראה אדיל ע"ש וקנתה בת הבעש"ט. נשואיה נערכו בר"ח אלול תק"ס (חיי מוהר"ן דף כ"ז ב'). אם היתה אז גדולה מבת ד' שיגב, הרי שנסטרה וקנתה אדיל בת הבעש"ט לפני ש' תקנ"ז. א"כ לא הי' הר"י מרוזין שגולד בתקנ"ז יכול לקנות ממנה את המכתב. ומכאן ראי' נוספת שכל סיפורם של הזיפנים כי המכתבים נמצאו אצל הר"י מרוזין בשקר יסודו.

קעד. 3 זיפנים : 1) כ"ו תמוז תקי"ט חל כשבת. 2) ה' ואתחנן חל כ"ב. 3) רי"ו לא הי' עדיין רב בטולנאה.

קעה. קפב. ראה הערה למכתב מס' נה.

קפו. ראה הערה למכתב מס' עא.

קפז—ח—ט. ראה הערה למכתב מס' נה.

קצד. ר' חיים ירוחם ווילנא הי' בויגא בומן מסעו באירופא כשד"ר מארץ ישראל בשנת תקי"ז, ומשם שלח לר"י אייכשץ את עדותו על הקמיעות, כמוזכר בס' לוחות העדות (ועי' ב"קריה נאמנה" עמ' 120) — וזהו שהטעה את הזיפן לקבוע את מושבו של הרח"י ווילנא בעיר ויגא.

קצו. ראה הערה למכתב מס' נה.

רה. שם אביו של ד' זוסיא הי' אליעזר ליפמן, עי' בהערתי למכתב ט"ו ממכתבי הגניזה שנדפסו בספרנו.

רנב. 2 זיפנים : 1) כנ"ל. 2) ד"ל בהן מפולנאה לא הי' בשנת תקל"ד מחותנו של המגיד מקוזניץ, כי חתנו ד' משה אליקים בריעה גולד בתקנ"ז.

רנט. בשנת תקל"ו לא דר הרמ"ל בטאטוב, עי' בהערה דלק'.

בס' לקוטי חדושי הרמ"ל (מסאטוב) ח"ג הערה ק' מחליט בשם הרבי ממונקשט רח"א שפירא כי המכתב מזוייף על סמך 3 ראיות : 1) בחלק א' של ס' חדושי הרמ"ל דף י"ט מובא שבשנת תקל"ו הי' דר עדין באפטא. לסאטוב עבר רק לאחר נשואיו עם אשתו השני' (בהיתר ק' רבנים) לא לפני שנות תקמ"ב"תקמ"ז. 2) מקובל בידם שבתקל"ו עדיין לא הכיר הרמ"ל את הרמ"מ מקאטיב, ולאח"כ הי' חברו ולא רבו. 3) הרמ"מ מקאטיב נפטר בתקנ"ז כבן ג'זי"ח, נמצא שבתקל"ו הי' כבן י"ז ולא הי' מבונה בתואר "הרה"צ הקדוש" ולא הי' מומן לאסיפה.

רסא. השוה הצחים המרוכים בעניני הקבורה לצוחאנו האמיתית שצויה את בנו ר' משה לפני מותו כפני הר"א מקאליסק שנדפסה בס' לקוטי אמרים בראש חלק ב'. שם מוזכר רק צו אחד בענין הקבורה — שלא לכתוב שום שכה על המצבה. גם אין כל דמיון לסגנונו של הרמ"מ באגרותיו המובאות בספרנו.

רסו. רש"ש מניקלשבורג נפטר בתקל"ח — ח' שנים קודם למכתב זה.

רסז. שנת תקמ"ו מעובדת — ושכה הזיפן לכתוב אדר א' או אדר ב'.

לקביעת אמיתות חתימתו של המגיד ממעזריטש על מכתבי הגניזה עי' בהערתי למכתביו מן הגניזה שבספרנו.

[בספר גנזי נסתרות (חלק אור ישדאל) נדפסו חלופי מכתבים ארוכים בין הבעש"ט וגיסו ר"א גרשון קיטיבער מארץ ישראל, ונמצאות כמה סתירות למכתבים שב"התמים". ודע שגם אמיתותם של מכתבים אלו מוטלת בספק, ועיין על כך בהערות שבס' תולדות חכמי ירושלים].

הקורא את האמור למעלה ואת ההערות למכתבי הגניזה שיובאו להלן, יווכח כי מעטים הם המכתבים הנקיים מכל פגם ו"סירכא" ואין למצוא גם מכתב אחד בין כשלוש מאות ועשרים המכתבים שתכנו וסגנונו "מעוררים אימון". הזיפן הבלתי מוצלח משנה עתים ומחליף את הזמנים ומח' מתים, נוסף על כשלונו בחקוי הסגנון ובסיפורו הבדוי על מקור מציאת הכתבים.

ומקוה אני שהצלחתי להוכיח בעליל את זיופם של מכתבי "גניזה" זה שנתפרסמו בחוברות ובקבצים שונים, ומהם שנדפסו והופצו גם בהסכמתם של גדולי ישראל שטעו בזה, ולהסיר בוקי סריקי שניתלו באשלי רברבי מורי החסידות הראשונים נשמתם עדן וזי"ע.

מכתבי ה"גניזה" החרפונית

תהרהר הרבה, רק תרשום הענין ותשאל אותי, או בן גילך הוא בני הקדוש אברהמיני יחי, ואו תשכיל. וד"ל.

ב'. זמן השינה ל"פ מן וא"ו שעות.
ג'. האכילה פ"א ביום ופ"א בלילה למע"ה.
ד'. למע"ה ש שבל תסגף א"ע.
ה'. ללמוד בכל יום ספר הק' חסד לאברהם מן הרב האזולאי הק' ז"ל, ואו תאיר עיניך.

ובזה שלום יהי לנו ונוכה ללמוד וללמד לש"י...

ד' מורך,

דובער במוהר"ר אברהם ב.

(ג)

רבנו לר' שמעלקא מניקלשבורג

ב"ה, יום ה' שמות ת"קלמ"ד.

אל כבוד קודש הקדשים הרב הגאון איש אלקים, בקי בכל וכו' וכו' וכו' ק"ש מו"ה שמעלקא ב' הורוויטץ י"ג.

אד"ש. בטח ידוע לבי"ק מה שהעיר ע"י אדמו"ר הה"ח הק' י"ג לעסוק בחיבור שלחן ערוך החדש. אוכל לבשרו כי ב"ה אני עוסק בו, וה' מצליח בידי לכונן אל האמת לאמיתו. וה' יגמור בעדי לטוב שאזכה לגמרו ולטעם אהבתו ויראתו בלב כל ישראל, אנס"ו.

יקבל קונטרס א' לדוגמא.

מנאי אוהבו בל"מ.

שניאור זלמן בא"א מו"ר מי ברוך זלה"ה ב.

(א)

מרבנו אל חתנו

ב"ה, יום ד' במדבר תקכ"ט.

לכבוד מר' חותני התורני הנגיד מו"ש (?) מופלג בתו"ר רודף צדקה שת"ו (?) מוהר"ל סג"ל י"ג ולחמותי הצנועה א"ח ולזוג' עם כל מ"ב, (?) כלם יעמרו על הברכה של רב חיים ושלום וכט"ס.

ת"ל בעד הבריאה, יתן השי"ת לבשר ולהתבשר כל טוב בכבי אנס"ו.

תדעו שבל אוכל למלאות רצונכם בשו"א בעולם, כי דברי מי שומעין, וכ"ק אדמו"ר הה"ח י"ג אין מניחני לנסע לביתי, ויפקד עלי שאחוג חג השבועות הק' הבע"ל אתו עמו במחיצתו הקדושה.

יתן ה' לקבל התורה ברדת ובשמחה, א"ו.

מנאי חתנכם וב' מברכם בכט"ס.

שניאור זלמן ביה"ב.

(ב)

מהמגיד ממעורטש לרבנו — סדר תנהגה

ב"ה, יום ב' ויגש תק"ל.

לבי"ק תלמידי הק' תפארת ראשי גאון וחסיד וכו' וכו' מוהר"ר זלמינא יחי.

אם כי אין דרכי בכך, אבל נעתרתי לבקשתך ורושם אני לך הנהגה, בכדי שתלך לבטח בדרך הקודש אכ"ר. וזהו.

א'. עיקר למוד הקבלה יהי בלילה דווקא עד שעה אחר חצות, אם לא תבין כל הערות בסוף הספר.

(ד)

רבנו לחותנו

ב"ה, יום ה' בא ת"קלמ"ד.

ישפות ה' חו"ש למר חותני הקצין
הנגיד התורני מופלג בתו"ך
מוהר"ל סג"ל י"נ בויטעבסק.
אי"ה בעוד חודש ימים אבוא לכיתי
בהסכם כ"ק אדומ"ו הה"מ הק' י"נ.
שלום לכל ב"ב שיחי ולזוגי תחי'.

מנאי חתנכ' דו"ש.

שניאור זלמן בא"א מו"ה

ברוך זלה"ה.

(ה)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, ה' אמור ת"ק למ"ד, ראבנא.

לבני הקרוש מ' אברהמיני' יחי'.
מכתבך קבלתי ותש כוחי להאריך, ע"כ
אכתוב בקצור, כי את אשר יאמר לך
תלמידי הרב"ם הק' מ' זלמינא י"נ תשמע
בקולו, כי כל ה"גיה היוצא מפיו הוא
ברוח הקודש.

ממני איך אוהבך לעד ומברכך
בכט"ס.

דובער במוהר"ר אברהם.

(ו)

רבנו לר' אברהם המלאך

ב"ה, עש"ק דברים ת"קלמ"ד, לאזני'.

למשוש לבי ונפשי ורוחי הרב הקדוש
כמלאך אלקים וכו' מו"ה אברהם
י"נ בן כ"ק אדומ"ו הה"מ י"נ.
יזכור נא אותי לפני כ"ק אדומ"ו י"נ
רפואה שלמה אזני הימין, כי זה יום הג'
שנזול ממנו ליחה. פ"נ יתן בעדי נ"ח
פ' ע"ה.

דברי המאמין בהרופא חנם ובעבדיו
הק'...

שניאור זלמן בן רבקה

הערות בסוף הספר.

(ז)

רבנו לאשתו

ב"ה, יום גי"מ"ל עקב ת"קלמ"ד, ראונא.
לדבתהו מ' סטערנא תחי'.

אדומ"ו הה"מ יח"נ פקד עלי שבכל
ימי הריגוך תשתה בכל יום קודם השינה
צנצנת חלב עם כף דבש. ואני מאמין
באמו"ש שיועיל לך בעוהש"י.

מנאי ב' שניאור זלמן

(ח)

רבנו להרב המגיד ממעזריטש

ב"ה, יום א' וישב תקל"א לפ"ק, פ"ק
לאזני'.

אשתחיה בקידה על אפים מול הדום
רגלי קודש הקרשים אר"ומ"וד
שכ"בה"ג, לו דומי' תהילה, מורנו
ורבנו הה"מ הק' מו"ה ד' ב'
מראזונא יחי' נצח ס"ו.

אד"ש הק' י"נ, אשוב מפני היראה
ומפני הכבוד, שחס מלהזכיר שיר"נ הרב
ה"צ הק' מו"ה זושטו י"נ אמר תורה. אני
מעיד שזה לא הי' בעיר שהי' שוכן שם
כ"ק אדומ"ו י"נ חס ושלום, רק זה הי'
באם הדרך אשר נסע אתי יחד. ואז אמר
ע"פ והדקותי לכם ברכה, ואמר יקר מאוד.
וגם הרב הק' י"נ מו"ה ר"ן י"נ ח"מ ג"כ
שמע. ע"כ בל יתדעם כ"ק א"דומ"ו י"נ
על קדוש וטהור כזה.

ומגודל בטחוני אקוד באימה וביראה
ואומר קדוש.

שניאור זלמן בן רבקה

(ט)

כ"ל

ב"ה, א' ויחי ת"קל"א, שקלאב.

לכ"ק אדומ"ו הח"מ המפורסם

רבש"כבה"ג נוד ישראל מרנא ורבנא

מק"ק ראבנא.

התאפק בל אוכל. הן אמת שכ"ק י"נ

פקד וצוה עלי שג' חדשים בל אבוא לפני

זיו הדרת כסא קדשו מטעם כמוס וקדוש, אשר גלוי וידוע דק לפניו, אבל האמת אגיד שאין עוד נשמה בקרבי, כל דמ"ח אברי וגירי בוערים בי. נא להדשני לבוא. יהי' מה שיהי, בטוח אני שכל יכול הוא לטובה, וירשני לגשת אל הק' פנימה. אנ"ס.

תלמידו העלוב שניאור זלמן בן רבקה

הנ"ל ליד כ"ק אדומ"ו הה"מ י"ג. כ"ו נעשה ונגמר ביום ד' ויקרא ת"ק ל"א, ראבנא י"ג.

נאום שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(יג)

דבנו לר' אברהם המלאך

ב"ה, א' שלח ת"קל"א.

לכ"ק הרב הק' איש אלקים וכו' מ' אברהם י"ג בן כ"ק א"דומ"ו הה"מ י"ג.

אד"ש. מכתב קדשו ק' ביום עש"ק, ובכל מאודי ורצוני אמלא פקודת הק' של א"דומ"ו הק' בוריות יתרה. ובעוד איזה שבועות אבוא אי"ה לכ"ק י"ג ואו אמסור מפה לאוזן ק' את הכל באריכות.

דבדי ידירו אותבו אהבת נפש עולמים ודרוש ושלם כ"ק אדומ"ו הה"מ הק' י"ג. שניאור זלמן בן רבקה

(יד)

ד' אברהם המלאך לרבנו

ב"ה, ג' עקב תקל"א.

לבן גילי וידידי הצדיק הגאון הק' מ' זלמינא נ"י.

בפקודת אאמור"ר י"ג שבל יתעדב על דיב לא לו, ואמד לי בזה"ל: אברהמיני, שרייב מיין זלמינין לעבין או טעג קימין וואש ער וועט זיך דארפין קריגיין לשם שמים אין וועט מצליח זיין אי"ה. עכ"ל הק'.

ד' ידידו"ש כאח,

אברהם במוהר"ר דוכער

(טו)

צואת המגיד ממעזריטש

ב"ה, זכור ברית ער"ה תקל"ב. פק"ק אניפאלי.

אני הח"מ, היות אין אדם יודע סופו, ע"כ אני רושם בדעה צלולה ומיושבת איך

(יז)

כניל

ב"ה, ד' שמות ת"קל"א.

לכ"ק אדומ"ו הה"מ י"ג.

א"דש"ק בקידה, אודיע כי ב"ה פעלתי הרבה על לבותיהם, ולבי חזק כי אי"ה בעוד ימים אחרים יבואו להנות מנועם זיו הדרת כ"ק אדומ"ו י"ג. ד' תלמידו העלוב.

שניאור זלמן בן רבקה

(יא)

כניל

ב"ה, א' ויקרא ת"קל"א, וויטעבסק י.

אל כ"ק אדומ"ו הגאון המפורסם קדוש ונודא שמו, הה"מ כק"ק ראזונא שי"ג, אנס"ו.

זה כשבוע ימים שבכל יום כחצות כבד עלי ראשי ז"ך שעה אחת. נא להזכר על זכרון קדשו רפואה שלמה במהרה בכב"י א"ס.

שניאור זלמן בן רבקה

פ"ג ח"י זהובים.

(יב)

שטר השלשה של רבנו

ב"ה.

הושלש ת"י מיד הרבני החסיד הנגיד כמ"ר אליה' במו"ה פסח מאוסטראה סך ארבעים אדומים. שבאם יעשה השי"ת עמו נס ואתיו יצא לתרות עולם בדבר שאסדרו בכלא ע"פ בלבול, או אמסור כל הסכום הערות בסוף הסדר.

ורבנא וכו' וכו' וכו' קש"ת מוהר"ר
 דובער בן חוה שיתרפא במהרה ברפוש"ש
 מן השמים בכה קדושת תפלת ופעולת
 כ"ק מו"ר הנורא מרן הבעש"ט נ"ע. על
 צדקה מנדבים אנחנו קס"א זהובים.
 וע"ז באע"ה פק"ק אניפאלי, שנת תקל"ב
 יום בית וירא.

נאום בנו אברהם במוהר"ר דובער.
 יעקב יוסף הכהן מפולנאה.
 שמואל שמעלקא הלוי ממשפחת
 הורוויץ.

פנחס הלוי הורוויץ.¹¹
 יעקב שמשון בן ראס"י.
 חיים חייקא מהמדורא.
 משולם פייביש הלוי מזבארז.
 שלמה לוצקר מסקאל.

מנחם מענדיל בהרב ר' משה
 מוויטעבסק.

אברהם במו"ה אלכסנדר
 מקאליסקא.

משולם זוסיל מפק"ק הנ"ל.
 ליב מוכיח מפולנאה.¹²

הק' לוי יצחק במוהר"ם ז"ל.
 אלימלך במו"ה א' מליוענסק.

ישראל במו"ה שבת ז"ל מקאזניץ.

אנחנו הח"מ השלוחים שנבחרנו מעדתנו
 הק' למסור בהשליחות את הפ"ג לארון
 הק' של כ"ק אדומ"ו הק' וכו' מו"ר
 הבעש"ט נ"ע.

הק' עוזיאל מייזליש מאוסטראווצא.
 שניאור זלמן בן רבקה מלאזני.
 כל חכמי קלוז דק"ק בראד מנדבים
 הדלקה על ציון הק' עד שנה תמימה.
 אפרים שמש כהן פייגיל מבראד.

(יז)

רבנו לר' זוסיא מאניסאלי
 ב"ה, ד' חיי שרה תקל"ב.
 לבן גילי או"ג איש אלקים קדוש שמו
 מו"ה זושע נ"י.

אני איני בקו הבריאה. ע"כ ימהר
 לבוא, כי בעוד ימים אחדים יבוא עת

יתנהגו אתי לאחר אריכת ימי.
 ראשית כל, אם ברצון השי"ת אהי
 ברעה או כאשר עתה, אזי תלמיד י
 התורנים יחיו אשר יעמדו או יקראו
 לפני מלה במלה האדרא קדישא מספר
 הזהר הק' עד גמירא אות באות.

ב. בל יגע בגופי ובכל בגדי התכריכין
 שום ב"ג וזלת אלה אשר יבואו בח"י על
 הגליון הזה, לא וולתם, מהעת אשר ישכבו
 אותי על הארץ הנקרא אפיהיבין עד אשר
 יניחו אותי בהגולל.

ג. כל חפצי בגדי חול יתחלקו בין
 תלמידי המובהקים יחיו.

ד. כל מעות השלשה אשר ימצאו
 בהתבה שלי, תכף אחר שבעה לקיים מה
 שכתוב במו.

ה. קאלפאק על ראשי יעשו לי מחתיכת
 בד שמונח בהטו"ת שלי כל הימים, מיום
 פטירת מו"ר הבעש"ט הק' ז"ל, והוא נשאר
 מהבגדי קודש שלו, והסימן בד קודש ילבש.
 והש"י המחי' את הכל יאריך ימי ושנותי
 בככ"ו ברב טוב, אכ"י"ד.

דברי הכו"ח ביום הנ"ל ובשנה הנ"ל,
 דובער במוהר"ר אברהם ממעזריטש.
 בפנינו הח"מ בא כ"ק אדומ"ו על החתום
 בח"י קדשו:

השפל באמת מנחם מענדיל בהרב מו"ה
 משה מוויטעבסק.

לוי יצחק בהגאון מוהר"ם ז"ל.

נאום משולם זוסיל במוהר"ר אברהם¹⁰
 מאניפאלי.

..... במוהר"י ז"ל.

ד' אלימלך במוהר"ר אברהם¹⁰ ז"ל.
 שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.⁵

(טז)

פדיון נפש עבור המגיד ממעזריטש
 ב"ה.

אנחנו הח"מ מגישים פתקא זו לבקש
 רחמים בעד אדומ"ו הק' רבשכבה"ג מרנא
 הערות בסוף הספר.

על כן תדע את אשר לפניך איך
להתנהג אתו עמו וד"ל. ונרתעתי ושאלתי
את מורי נ"ע מה שמו, וענה לי:
שמו שניאור זלמן. ונחרדתי מבי טעמים.
א' מפני שהעלים ממני תלמידי הק' מ'
זלמינא נ"י הדבר, וב' שקודם ארבעים
שנה לזה לא זכה שום ב"נ זולת ד' ה'
אישים אלוקים. ואח"כ נעלם רבי הק'
נבג"מ מעיני.

אשר ע"כ בני מחמדי, אני אומר אשרי
חלקי ואשרי חלקך אשר בחרתיו לאח לך.
וד"ל. ראוי שתזהר בו כבוד גדול. ומעתה
כל אשר יאמר לך תעשה... תהרהר
אחריו ח"ו, ולמעה"ש בל תגלה אותו כ...
אנחנו מזה, וד"ל.

יותר אין רק חו"ש וכל טוב... ורצון
אביך הכותב בגילה ורעדה ובשמחה.

דובע"ר במהוה"ר אברהם ב.
ב"ב ב"ה בחו"ש.

(כ)

ר' אברהם המלאך לרבנו

ב"ה ד' מקץ, אניפאלי, ת' קל"ב.

אל כבוד ידיד ה' וידי"נ הרב הגאון
הק' חבירי וכן גילי וכו' מ' זלמינא
נ"י.

בפקודת כ"ק אאמו"ר י"ג, אם שיהי'
באפשר לקנות בעדו תשובת דב"ז כל
החלקים דפוס אמשטרדס ד"ק. דוקא, יקנה
אותם בכסף מלא, כי נחוצים המה לכ"ק
אאמו"ר י"ג מאוד. אבל רצון קרשו שאם
יקנה אותם, ישלחם ע"י שליח תיכף, ובלו
יעכבם בידו עד אשר יבוא אי"ה על שבת
שירה כמדובר.

ובזה אסיים בשלום מאדוה"ש השנית
יעזור להתראות בקרב הימים בלב שמח
מרוב כל בגו"ר.

דברי חבירו עמיתו בן גילו אוהבו
באמת נס"ו.

אברהם באאמו"ר דובע"ר.

משמרתי לשמש את אדמו"ו הה"מ הק'
יחי, ויוכה כ"ק למלאות מקומי על
המשמר, כי אם אין אני לי מי לי זולתי
שימלא את מקומי, וד"ל.

דברי אור"ג באמת דוש"ת באהבה,
שניאור זלמן בא"א מו"ה כרוך זללה"ה.

(יח)

המגיד ממעזריטש לרבנו

ב"ה א' תולדות תקל"ב, ראבנא.

לתלמידי הרב הגאון הק' מופת הדור,
צמיד פתיל אלי וכו' מ' זלמינא י"ג.

מגודל חולשתי וטורדתי שכחתי לתת
לך כל הספרים הנחוצים לך לברר וללבן
הענין על בוריו כנתנתן מסיני, ע"כ אני
שולח לך ע"י ציר מיוחד כל הספרים.
ולבי נכון ובטוח בטהרת מוחך וקדושת
דעתך אשר חנך החונן דעת יתברך,
שתברר הענין כנתנתן מסיני, אנס"ו.
דברי רבך הקשור לך לעולם.

דובע"ר במהוה"ר אברהם ב.

(יט)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, יום ג' ויצא ת"ק למ"ד ב"ת, ראבנא.

לבני יקירי משוש לבי, הקדוש כמר
אברהמיני' י"ג.

ת' להשי"ת בעד הבריאות.

בני מחמדי, אם כי קשה עלי כעת
מלאכת הכתיבה, אבל בל אוכל לתן
מעצור ברוחי להודיע אותך. וזהו: אתמול
בלילה אחר חצות נגלה אלי כ"ק מורי
ורבי האלקי הבעש"ט נבג"מ ואמר לי
בוה"ק: תדע בני בעריני', שבכרמך
אשר נטעת יש גפן אחד אשר זה מאת
שנים לא נטע גפן כזה בישראל, והוא
עודנו צעיר בימים, וזכה לגילוי אלי' ז"ל
זה ב' פעמים, לא בחלום רק במראה פא"פ.
הערות בסוף הספר.

(כא)

רבנו לאשתו

ב"ה, מוש"ק שמות תקל"ב, ראבנא.

לדביתהו הצ' מ' סטערנא תחי'.

קבלתי המלבושים והמעות וגם המכתב. אני ב"ה בבדיאה נכונה, כן יגזור ה' לחיים מעתה ועד עולם, אנ"ס.

מנאי ב' זלמינא.

כל בית כ"ק הה"מ י"ג בחו"ש ב"ה. שלום לכל ב"ב אבותיך יחי'.

(כב)

רבנו לר' זוסיא מאניסאלי

ב"ה, ר' ויקרא תקל"ב, ראבנא.

לידיר ה' הרב הק' איש אלקים נורא מ' זושע י"ג.

אני כותב בפקודת כ"ק ארוכ"ו הה"מ י"ג שיבוא על ש"ק לפה, כי נחוץ לענין גרול.

ד' ירו"ש הכותב בפקודת הק' י"ג, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

(כג)

ר' לוי יצחק מברודישוב לרבנו

ב"ה, ל"ג כעומד תקל"ב, שפיטאוקא.

ישפות ה' חיים ושלום אל כ"ק יריד ה' וירידי בלו"ג, ה"ה מחות' 14 הרב הגאון הק' איש אלקים שר התורה עמוד הימיני וכו' מוהר"ר שניאור זלמן נ"י.

תיכף בקבלתו האג' הואת, למסור לכ"ק מו"ר הקדוש שי"ג שת"ל פעלתי הכל לטובה, וכאשר הבטיח אותי כ"ק י"ג כן הי' ב"ה, ואי"ה אקוה בכח קדושת מו"ר הקדוש י"ג שאפעול עוד שיסע אתי ביחד מפה להנות מנועם זיו קרשנו ולשמוע לקח טוב, אכ"ד, ועי' אני מבשר הבשורה טובה לארמו"ד י"ג.

ד' מחות' 14 אוהבו אהכה בלתי מוגבלת.

הק' לוי יצחק בהגאון מוהר"מ ז"ל, הערות בסוף הספר.

(כד)

המגיד ממעזריטש אל בעל התולדות

ב"ה, יום ה' בהעלותך תק"ל ב"ת לפ"ק, ראונא.

אל כבוד חברי ובן גילי הרב הגאון הק' איש אלקים שר התורה וכו' מוהר"ר יעקב יוסף הכהן, מ"מ וראב"ד ק"ק פולנאה נ"י.

ארשה"ט, שולח לו ע"י תלמידי המובהק הרב הגאון האמתי וכו' מ' זלמינא יחי' את כל אשר ביקש ממני, כ"ק י"ג יכול לדבר אתו מכל בנגלה ובנסתר, כי ידיו ר"ב לו ויראתו קודמת לחכמתו, אני רואה בו סימן טוב ב"ה, רק אני רואה בו שדרך אחרת אתו לעלות על הסולם בית אלקים, אבל מה איכפת לנו, כונתו רצוי' ושלמה, ולפני הרחבת דעתו וגורל מוחו אין ח"ו הדרך הק' מסוכן לפניו, ארדבה יעשה חי"ל, ור"ל.

ישלח לי ע"י תלמידי את הנרצה המדובר.

רבני ירירו רו"ש ומעטיר כעדו לטובה בכל עת ועונה.

דובער במוהר"ר אברהם 2.

(כה)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, ה' שלח, ראבנא, תקל"ב.

לבני יקירי וחביבי משוש כל, הרבני וכו' מ' אברהמיני' יחי'.

תמסוד לתלמידי בן גילך הק' מ' זלמינא יחי', כי לא טוב עשה בזה שהעלים מאתי שברצוני לסגף א"ע, ע"כ תאמר לו בשמי שבשום אופן אני איני מסכים לזה שיסגף א"ע ח"ו, כי צריך הוא לחוק גופו, כי בו תלויים הד' אמות של הלכה וממנו אש ד"ת, ור"ל.

אביך אוהבך דובער במוהר"ר אברהם 2, נכון שתבוא לפה בקרוב.

(כו)

שטר השלשה של המגד ממעורייטש

ב"ה.

הן הושלש ת"י ד' מאות אדומים מהנגיד התורני ר' קלונומוס קלחן נ"י על אופן זה, שבאם יתרפא בנו יחידו כמ"ר מרדכי בן שרה יחי' מחליו הקשה, אז אתן שני מאות אדומים על מצות רמב"נ ז"ל, ומאה אדומים על בנין ביהכ"נ החדש דפה, ומאה אדומים אחלק כפי חות דעתי. ובוזה באעה"ח ביום ג' דאה תקל"ב, פק"ק אניפאלי', דובעקר במוהר"ר אברהם.²

ער א' שניאור זלמן בא"א מ' ברוך זללה"ה.⁵

ער ב' משולם זוסיל במוהר"ר אברהם.¹⁰

(כו)

צואת המגיד ממעורייטש

ב"ה יום א' רסליחות תקל"ב, אניפאלי'. היות שאין הארם יודע מתי יהי' אחר אריכת ימיו, ע"כ דושם אני הח"מ את הרברים לבני יקירי וחביבי צדיק וקדוש אברהמיני' יחי' וזהו:

א'. בכל יום יתפלל מנחה ומעריב דוקא בצבור.

ב'. ילמוד הלכה בכ"י מספר היד החזקה עפ"י הסדר.

ג'. בין תפילין רדשי' ור"ת יטעום מעט ואח"כ ילמוד.

ד'. תילים יאמר בכ"י ל"פ מן ד' מזמורים, רק בכונה עצומה כאשר הד' מזמורים בליל יוהכ"פ.

ה'. למה"ש שבל יהי' בהתבודדות יותר מן יום אחד בחודש, אבל באותו היום כל ידבר גם עם ב"ב י"ג.

וא"ו. כל יקמץ, ומה שישאר מההכרח יתן לצדקה.

זי"ן. ילמוד בכ"י בהכתבים הנכתבים בכ"י, ששמעתי בעצמי מאדמו"ר כ"ק הבעש"ט זי"ע.

הערות בסוף הספר.

ח'. ביום היארצייט שלי כל יתענה.

אבל אדרבה יעשה סעודה ויתן צדקה יותר מיכולתו.

ט"ת. בהטלית שלי של יו"ט, שהוא במתנה אלי מכ"ק אדומ"ו הק' הבעש"ט זי"ע, יתפלל רק ביום הקדוש.

י"ד. יתפלל מתוך סודו פשוט שאין בו שום פידוש.

י"א. על קברי ילך רק פ"א בשנה ביום היא"צ שלי.

י"ב. אם מגדרי' יתחרו ריב, ירום וד' ישלם להם.

י"ג. מתלמידי י"ג ישמע לעצת הק' ד' מענדילי נ"י, וידבק א"ע במדות הק' ר' יהודה ליב הכהן נ"י, ובענוות הק' ר' זושע י"ג, וידע כי שקול הדע"ת הראשון של תלמידי הותיק הק' ר' זלמינא בעל השו"ע¹⁵ יחי' היא נבואה קטנה, וכל היוצא מפיו יעשה, כי אם הי' כדורו של אדומ"ו הבעש"ט זי"ע ג"כ הי' מצוי, וד"ל. ובכל דרכיו ישמע לו, כי חכמתו ובנ"תו ודע"תו¹⁶ הם עד אין חקרה.

גם כל יתערב דוקא שתלמידי הק' מ' זושע י"ג יהי' רועה צאן קדשים, כי הוא הקדוש כבר עלה למעלה מזה הדרך, וד"ל.

ועתה אני חותם בחתימת ידי הגליון העד הזה, ולבי מלא תקוה שאתה בני תמלא אחרי דברי הכתובים באמת וצדק, והשי"ת יאריך ימי ושנותי בכריאה נכונה וכוח"ט בככ"י.

דברי איבך המעתיר בעדך ובעד כלל ישראל,

דובעקר במוהר"ר אברהם.²

בפנינו הח"מ נכתב ונחתם, ובאעה"ח ביום ובשנת הנ"ל פק"ק אניפאלי',

עחיאל מייזליש

אברק"ק אוסטרואוצע וריטשעוו.

הק' שלמה מלוצק מק"ק סקאהל יצ"ו.

וידומם קרן הצלחתם למעלה ראש בגור' וחיים ארוכים ושלום וכט"ס.
דברי ידיים המבקש עזרה בעד אחב"י ומעתיר בעדם.
דובער כמוהר"ר אברהם²

(ל)

מרבנו לר' לוי יצחק מברדיטשוב
ב"ה יום א' ויצא תקל"ג, פק"ק אניפאלי.
רב חיים ושלום דב אל כ"ק ידי"ג
איש אלקים נורא, הגאון המופ' מוהר"ר לוי יצחק נ"י.

אד"ש, בפקודת רבנו מאור הגולה הק' שיי"ג, תכף יבוא חזרה לפק"ק, כי גכרה המחלה מאד ר"ל. אנתנו כל חבורתנו הק' משמשים את אדו"מ י"ג למשמדות. הכותב כדמע ומיחל לישועת הש"י שיתרפא כרגע ברפוש, אכ"ר, ידידו"ש בלו"ג, מחכה לראותו תכף. שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.
כל החבורה הק' דו"ש הטוב.

(לא)

רשימת דברי הרב המגיד קודם הסתלקותו

ב"ה.

רושם אני את הדברים אשר מסר לי אאמו"ר זי"ע ביום ח"י כסלו תקל"ג, יום א' לפני הסתלקותו זי"ע, במעמד תלתא. אני וחברי הרב הק' מ' יהודא ליב הכהן נ"י והרב הק' מ' זלמינא נ"י, וגם כל הרבורים ששמענו.

ראשית אמר בזה"ל: מיינע קינדער, איד זאלט זיך אלטין אין איינ"ים, וועט איר אלץ איבער קימין, וועט איר גיין אלץ ווייטער ניט צוריק ח"ו. והרמז הוא בא"חד ומי ישיבנו.

ואח"כ בא גם הרב הצ' הק' מ' זושע נ"י, ושאל מי בא, והשיב ר' זלמינא נ"י: הר' זושע בא, רמו לו באצבעו הק' שיגש אליו, ויגש. לקח אותו בידו הימנית ואמר לו בזה"ל הק': דיא זושע מיינער

(כח)

הרב המגיד לרבנו — סדר בלימוד ובהנהגה
ב"ה עשרת י"ת תק"ל גימל, אניפאלי.

חתימה טובה לכבוד קדושת תלמידי הרב הגאון הק' עטרת ראשי, איש אלקים וכו' מוהר"ר זלמינא יחי'.
עוד הפעם אבטל רצוני ואכתוב לו סדר הלמוד, וזהו:

בבקר קודם התפלה ילמוד רק נגלה, ודוקא הלכה, בתפלין רד"ת ילמוד... החוק לישראל¹ מדי יום ביומו, ואח"כ ילמוד טור עם ב"י דייקא, כי מטהר ומזכך הנשמה מאור, וכן קבלתי ממורי הקדוש הבנע"ש נבג"מ. בצהרים ילמוד גמרא בעיון עם תוספות ואלפסי ורא"ש ז"ל, ובערב אחד מעריב ילמוד דמב"ם הקדוש, כי ק' ממורי הק' ז"ל שהוא סגולה ליראת שמים ולבער החיצונים, ור"ל, ובליילה ילמוד קבלה, ומה שיתקשה כל ירהר בזה הענין הרבה, רק ירשום הענין וישאל אותי או את בני הקדוש אברהמיני² בן גילו, ק"ש שעל המטה יקרא במלבוש העליון ועם אבנט דוקא, כן ק' ממורי הקדוש ז"ל.

ועתה יפתח ה' את לבבינו במאור תוה"ק ולעבדו בשמחה, אנס"ו.

דברי מורו אוהבו לעד,
דובער כמוהר"ר אברהם²

(כט)

מהרב המגיד לאנ"ש (כנידון סויון שבויים)

ב"ה ג' נח תקל"ג, אניפאלי.

להקציניים הנגידים התורנים חסידים ידאים ושלמים, אנ"ש יח"ג.

כאשר נחוץ כעת מעות הרבה על פדיון שבויים מאחב"י יחיו, ע"כ אני שולח את תלמידי הרב הגאון הק' וכו' מ' זלמינא¹ י"ג לאסוף מעות, ובזכות המצוה רבה יפדה ה' אותם מכל צרה וצוקה ר"ל, הערות בסוף הספר.

הק' מראוונא נבג"מ הכ"מ, להיתנו דבקים בו ליראה אותו ולאהוב אותו. כמחז"ל לרבות ת"ח, וכל הגה אשר יוציא מפיו קדשו מחויבים אנהנו לקיים תומ"י במס"ג באמת. ועי"ז יעלה אותנו על סולם אלקים אתו עמו בצוותא חדא בכל עת מצוא בנר"נ.

מבקשים אנהנו מכ"ק אדומ"ו יח"נ אשר תומ"י כאשר נמסור מידנו ליד קדשו הפ"ג התקשרות הזה הראשון, יאציל מרוח קדשו עלינו וישפיע עלינו רוח חכמה ובינה רוח עצה רוח דעת ויראת ה', כבכ"י אנס"ו.

פק"ק אניפאלי, חנוכה ת"קל"ג.

נאום יודא ליב בן רחל הכהן.
נאום משולם זוסיל בן אסתר.
ד' שניאור זלמן בן רבקה.

מגישים אנהנו פ"ג לכ"ק י"ג הדס
כסף טהור.

(לג)

רבנו להרב בן המגיד

ב"ה, יום א' תשא את ראש ב"י ת"קל"ג.
לאדמ"ד.

אל כ"ק אדומ"ו הקדוש קש"ת
מוהר"ר א' בן כ"ק אדומ"ו הה"מ
נ"בג"מ ה"כ"ס.

אד"ש כ"ק י"ג, אודיע כי ב"ה באתי
לפה על ש"ק תצוה, ועוד ביום עש"ק
חפשתיו ומצאתי את שאהבה נפשי ומסרתי
לו המכתב מכ"ק י"ג. והוא הקדוש אמר
לי שאי"ה ביום ב' יתן אלי את כל הנצרך
לכ"ק י"ג. ע"כ יחכה נא כ"ק י"ג ביאתי
על ש"ק הבע"ל.

זאת להעיר כי קדוש ובר דעת כמהו לא
חזיתי עוד. וממש יש לו מס"ג בעד קדושת
אד"ומ"ו יחי'.

מנאי חברו ותלמידו אוהבו אהבת נפש.
שניאור זלמן בן רבקה

בישטי אויף דעם עולם, אין דארטין
וועשטי אויך זיין לעבין מיר, אזוי ווי
דער גוי"ג.

ואח"כ שאל אם יש הרב הק' מ' מנדילי
מוויטעבסק נ"י, וענה ר' זלמינא כי איננו י"ג
וגנח מאד. ושאל אם ר' ליב כהן נ"י יש,
וענה ר' זלמינא יש. והביט עליו ואמר
לו בזה"ל קדשו: גם אתה תהי' במחיצתי,
כי שפתי כה"ן ישמרו דע"ת ואני מעולם
הדעת.

ואח"כ אמר וקרא בזה"ל: זלמינא
זלמינא, ואתה תשאר לבדך, אבל אני
אראה דרך ארויש שלעפין פין אלע דיינע
צרות, ווארים נאך דיר וועל באמת ביינקין.
ואח"כ אמר בזה"ל: אין דיא אברהמינ'י
לעבין, דיא זאלשט נאר שווייגין, אין זיך
פירין ווי ביז יעצט, אין פאלגין זלמינ'ין
לעבין, וועט דיר גוט זיין, אין דער עיקר
איו, זאלשט זיך ניט מסגף זיין, ווארים
או סיא ווערט אקליין לעחילי אין גוף
ווערט אגרוישער לאך אין דער נשמה, אין
דיין נשמה איו גאר עפיס אנדערש
ואמר איטי נאחט וישן.

ע"כ שמעתי מפיו ק' נ"ע ז"ל
הדבורים האחרונים.

אברהם במוהר"ר דוכער.

(מעבר לדף)

בעד הרתב הזה נתתי אלף ר"ח
מוזמנים, קניתי מאת ש"ב הרב החסיד
וכו' מ' אברהם חיים מבא"ד נ"י.

ישראל במוהר"ר שלום.²⁰

(לב)

ב"ה

התקשרות

אנחנו החתומ'מ נתקשרנו בנר"ג שלנו
להדבק במידותיו יתברך כביכול, עי"ז
שמקבלים אנהנו בלב שלם ומנפש חפצה
מרות של כ"ק מו"ר ארי דבי עילאה קדוש
ה' מורנו ורבנו הרב ר"א הקדוש שיח"ג
בן כ"ק אדומ"ו רב"שכבה"ג המגיד
העדות בסוף הספר.

(לד)

כניל

ב"ה ה' תשא את ראש בני יש"ר אל ת"קל"ג.

לכבוד אדמו"ק הק' צדיק הרור וכו' וכו' וכו' מוהר"ד א' י"ג בן אדמו"ר הח"מ הק' נ"ע הכ"ם.

בקידה על אפים אשתחיה מרחוק מול זיו הדרתו ואגלה סוד כמוס. כי כ"ק אדמו"ר הה"מ הק' הכ"ם אמר לי בזה"ל הק' ב"יה כסליו טרם יום הסתלקותו; ולמינא זעדצע, דיא זאהלשט טין וואש מעגליך או מיין אברהמיני לעבין זאהל בלייבין זיצין אויף מיין שטיל, אין טאמיר חו"ש וועט עד ניט וועלין, זאהל מנדילע דער ליטוואק, עכ"ל הק' נ"ע.

ע"כ לדעתי הקלושה בל יסרב כ"ק י"ג בן גילנו²¹ הרב הגאון הק' מו"ה מנדילע י"ג אמר לי שבשום אופן בעולם בל ישב על כסא מלא"ך ה' צבאות, כי לא ינחלו אחרים את כבודו, וד"ל.

א"י"ה על חג הפסח הק' הבע"ל אבוא להנות מנועם זיו כ"ק אדמו"ר י"ג,

תלמידו לעד,

שניאור זלמן בן רבקה מלאזני.

(לה)

כניל

ב"ה ה' בשלח ת"קל"ד אניפאלי.

לכ"ק אדמו"ר הקדוש מו"ה א' י"ג בן כ"ק אדמו"ר הה"מ נבג"מ מראונא.

פנים אל פנים בל אוכל להזכיר את כ"ק י"ג מפני היראה, ע"כ נלחצתי ע"י מכתב. דכירנא את אשר פקד עליו כ"ק אביו אדמו"ר נב"ג"ם נ"ע שבל יתענה שום תענית, וזלת ה' צומות ויום הקדוש. ועתה עוד אוכור את כ"ק י"ג מורא רבך כמודא שמים וגם כבוד אב. אני בל אבוא מעתה לעמוד לפני כסא קדשו י"ג עד הערות בסוף הספר.

אשר ישבני ע"י השליח בכי"ק שסלח לי, ואז אבוא לפני כ"ק י"ג.

דברי הכותב בדת ודערה ממש מפני היראה, ומפני הכבוד לא כ"ש, תלמידו וחברו²² ואהבו באמת.

שניאור זלמן בן רבקה.

(לו)

כניל

ב"ה ה' מקץ תקל"ה לאזני.

אל כ"ק אדמו"ר הקדוש וכו' מוהר"ד א' י"ג בן כ"ק אדמו"ר הח"מ נבג"מ ז"ע.

אר"ש, עתה אני רואה כי כאשר ניבא כן הוא, ויגזור אומר ויקם. הרב הק' האלקי מ' ברוך י"ג נכד רבינו הק' מאור הגולה החל לצאת נגרי²³ על לא דבר. הש"י יודע כי אני אוהב אותו בלר"ג ונקי אני מכל פשע ח"ו. יעשה נא כ"ק אדמו"ר נפלאות להפוך את לבבו הק' לטובה עלי. ובוה אשאר תלמידו חברו המשתחיה מרחוק לפניו.

שניאור זלמן בן רבקה.

(לז)

מהרב בן המגיד להרב ר' זוסיא

ב"ה ה' שמות תקלמ"ד"ה אניפאלי²⁴.

אל כבוד ידיד ה' וידידי או"ג איש חי צדיק וקדוש מופת הדוד והדודו וכו' מ' זושע נ"י מפה ק"ק הנ"ל. פליאה גדולה אלי על צדיק כמהו. הלא אני והוא וגם... הרב הגאון הק' מ' זלמינא נ"י שמענו מפה קדוש א"אמו"ר נ"ע וז"ע בזה"ל: מיא בעדארף זיין בא זעך גאר נישט, אבער נישט קליין, אדרבה גאר גרויש, ע"ד ויגבה לבו בדרכי ה', וד"ל. ע"כ עצתי נישט נאך גיבין, וד"ל. ובוה בטח א"י"ה יצליח, וכל הקמים עלינו יפלו כקש לפני דוח ואנחנו נקום ונתעודד אנס"ו.

השמימים. ה"ה מוהר"ר לוי יצחק יחי' וה"ה מרנא ורנבא מוהר"ר שניאור זלמן יחי'.

בקצרה אודיעם כי נחוץ לי לראות את כ"ק פנים אל פנים לטכס עצה נכונה, וטובים השנים מן האחד. ועפ"י צוואת כ"ק אאמו"ר האלוקי זי"ע אתם השנים, כי מי שורה דעה אם לא אתם. אקוה כי עד מהרה תבואו.

דברי אוהבכם בלונ"ח המעתיר בעדכם לטובה.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(מ)

מרכנו להרב ר' ישראל מפאלאק

ב"ה. א' מקץ ת"קלאו"ו.

שלום וברכה לכבוד הרב הג' הק' בו"ק חסידא ופרישא המפור' איש אלקים וכו' מו"ה ישראל י"נ מק"ק פאלאצק יצ"ו.

אר"ש אודיע את כ"ק י"נ כי גמרתו בדעתי בהסכם שבל אסע לארה"ק טוב"ב, ומכמה סיבות שונות. והסיבה העיקרית היא כי על מי אוכל לעזוב את אנ"ש אחבי י"נ. כ"ק י"נ יוכל לנסוע ביחד עם ידי"נ מו"ר הרב הק' מו"ה מ' מנדיל י"נ לחיים ולשלום. ודכירנא עוד בבית אדמו"ו הה"מ נ"ע פעם אחת דברנו מנסיעת רבנו ק' הבעש"ט זלה"ה, ואמר אדמו"ר נ"ע כי יש נשמות שצריכין דווקא א"י ויש נשמות שצריכין דווקא חוץ לארץ. עכ"ל הק' זי"ל.²⁷

הש"י יאיר עיננו בתורתו לעבדו באמת בלב שלם.

ידידו"ש בלונ"ח

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלי"ה.²⁸

(מא)

מרכנו להרב ר' אברהם המלאך (שולח לז מכתב של השליה)

ב"ה.²⁸

אל כבוד אדמו"ר שיי"נ בן כ"ק

דברי ידידו אוהבו באמת המחכה לישועות כ"י א"ס ומעתיר בעדו לטובה.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(לח)²⁶

מר אברהם המלאך לרכנו

ב"ה יום ה' שמות תקל"ה לפ"ק.

חיים ארוכים אל כ' ידי"נ וידיד ה' חבירי ותלמידי הגאון הק' איש אלקים. נתיב לא ידעו עיט וכו' מו"ה שניאור זלמן נ"י.

כאשר ק' מכתב מכ"ק ידי"נ הרב הגאון הק' איש אלקים נודא תהלות וכו' וכו' מ' מנחם מענדיל מוויטעפסק יחי', שגברה עליו התשוקה לעלות לארץ הקדושה ת"ו בב"א ולפי דעתי הק' רואה אני בחוש כי נוכלים וצורדים רבים עלינו לבלע את הקודש, זהו דרך הק' של רבותינו הק' מאאמו"ר זלה"ה, ולפי דעתי נחוץ הרב הנ"ל להיות בפה בכדי שבצוותא חדא את כ"ק יחי' יגיננו על דרכינו דרך עבה"ק, ורק בכך בחר ה' להתווכח עם מנגדינו, ע"כ כותב אנכי לכ"ק שיי"נ מכתבי זה, שידבר על לבו של אותו צדיק י"נ, שיתמהמה עוד פה עד יעבור זעם ושלום יהיה לנו.

בטח ידעתי כי דבריו יעשו רושם גדול בלבו, וגם למעני יעשה זאת כ"ק י"נ. יקרא באזני ק' יח"נ את מכתבי זה אשר כתבתי אני הרו"ש ומעתיר בעד כלל ישראל.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(לז)

מהנ"ל להרב רלו"צ ולרבנו

ב"ה יום ג' יתרו דהאי שתא ת"קל"ה, אניפאלי²⁴.

לכבוד חביריי ותלמידיי ה"ה הרבנים הגאונים הק', מטיבי לכת מנהיגי הדור צדיקים וחסידים אישים העזות בסוף הספר.

לנהל עדתי ה' האיר להם הדרך, דרך הקדש.
מורה"ק י"ג צוה עלי כ"ז לכתוב לכ"ק, בכדי שיכין א"ע בודיוות, וד"ל, כי ברצון כ"ק י"ג לנסוע אי"ה בשטו"מ בחדש אדר י"ג הבע"ל לחיים ולשלום. אנס"ו.

ובזה אשר או"ג באמת.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.²⁶

(מג)

מרבנו להרב רמ"מ

ב"ה, יום א' תרומה ת"ל"ז (?) וויטעבסק.
לכבוד אדמו"ו הרב הגאון הקדוש לו דומיה תהילה וכו' וכו' וכו' קש"ת מוהר"ר מ"מ יח"ג.
מכתבו הק' קבלתי. והנה אם שאני אין בכחי לעלות לא"י ת"ו, וגם כי אדמו"ו הה"מ נבג"מ ונ"ע אמד לי בפירוש יוצא מפיו קדשו שאני בגדד נשמתי איני צדיק לזה, אבל אעפ"כ אני כפוף לכ"ק י"ג, ונסוע אני עם כ"ק אדמו"ו יח"ג. וכאשר יסכים כ"ק מרן י"ג כן יקום.²⁷

ובזה אסיים ואומד שלום.
דברי תלמידו וידידו"ש המתאבק בעפר דגלי חכמים לעולם
שניאור זלמן בן רבקה.

(מד)

רבנו לר' אברהם המלאך

ב"ה, ג' ויקרא תקל"ז,²⁸ מאהליב שעל נהר דניסטר.
אל כ"ק אדמו"ר צי"ע איש אלקים. לו דומיה תהלה, קדוש ונורא וכו' וכו' וכו' מו"ר ר' אברהם י"ג בן אדמו"ר נ"ע הה"מ ממעזריטש.

בקיצור גדול, כי לא עת מצוא כעת, נוכל להודיע לכ"ק כי ב"ה פעלנו הרכה בהנסיעה, אבל מחמת שימי החג²⁹ הקדוש ממשמים ובאים הפסקנו. ואנחנו כעת

אדמו"ר ממעזריטש זצלה"ה.
שולח המכתב משל"ה הקדוש במתנה, כאשר הבטחתי לכ"ק י"ג, בעד הכתבים הק' שנתן לי כ"ק י"ג במתנה.
שניאור זלמן בן רבקה.
(זהו העתק המכתב של רבנו השל"ה הקדוש):

ב"ה, יום דלית לך שע"ב, פק"ק פראג.³⁰
לבני אהובי, זית רענן, חסיד ותורני מופלג בתורה, מו"ה שעפמיל ג"י.
החיים והשלום אתנו ב"ה.

בכדי לזכותך במצות כבוד אב באתי...
כאשר זכית לישב על כסא הרבנות עליך לזכור מאמר חז"ל כאלו גיהנום כו', ותדין את כל לכף זכות, אפי' מי שיהי'. והעיקר שלא תשמע טענות הבעלי דינים מאחד שלא בפני חבירו, רק כששניהם יבואו או הרשות לשמוע ולא זולת. ובכל יום תלמוד ספרי מוסר. והפסוק כי השוחד יעור עיני חכמים וכו' בל תזין ממחשכותיך, ובוזה תזכה ותזכה את הזכאי. ואני מברכך בני בברכת כהנים, מן יברכך ויהנך עד שלום.

דברי אביך דו"ש תמיד בכל עת ועונה.

ישעי' סגל הורוויץ בהרב הגאון החסיד מוהר"ר אברהם³⁰ אבד"ק פראג.

(מב)

מרבנו להר"א מקאליסק

ב"ה, א' לך תקלזי"ן.

שלום וכל טוב אל כ"ק ידיד ה' וידיד כל בית ישראל, או"ג גאון וקדוש איש אלקים, כק"ש אברהם כ"ץ נ"י מקאליסקא.

פקודת כ"ק אדמו"ו הה"מ נ"ע שמרה נפשנו, שאני אשר בחו"ל, ועם כ"ק מו"ר הק' מ"מ י"ג יסעו לארצנו הקדושה רק הוא וכ"ק ידי"ג הרב הק' מו"ה ישראל י"ג מפאלאצק, ואני אשר פה הערות בסוף הספר.

פעם אחד פ"ג לכ"ק ארומי'ו הה"מ זלה"ה. ואמר הבעש"ט נ"ע בזה"ל: איך האב נאך קיין מאל קיין פ"ג נישט גיגעבין. אייך הר' בעד מעג איך גיבין, ווארים איהר וועט מיר נישט קאלי' מאכין, פאר ריחטיגן יאה. עכ"ל הק'. זה ה"י בערב ר"ה תקי"ז בטת. ועתה אנה ה' לידי הפ"ג הזה, אשר בל"ס הוא כ"ק של מרן הבעש"ט נ"ע, וממקור נאמן ויסוד מוסד נודע לי כי זהו.

ואני כאשר נפשי ר"ג קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי, שולח אותו במתנה לוטה פה לכ"ק יח"ג. ובעד זה יהי לבבו הק' קשור ללבבי כאשר לבבי עם לבבו הק', והעיקר בכל עת מצוא להזכיר אותנו לחיים ולשלום ולכל טוב סנ"ו. בעד הפ"ג הק' נתתי ש"ס שלי עם ח' ארומים, כ"כ הוא יקר בעיני, אבל הן כל יקר מכל ראתה עיני בו בכ"ק הרב הק' מו"ר יח"ג.

דברי תלמידו, נפשו קשורה בנפשו לנצח סלה ועד. שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה⁵ וכן רבקה.

פ"ג בעד פ"ג. כל חבורתנו אנ"ש יחי' רו"ש הטוב.

(הפדיון נפש)

ב"ה, ערב דה"ש תקי"ז מעזבו.

ישראל בן שרה לבריאות ולאריכות יו"ש טובים, ושיזכה להתקשר עם כל הנפשות איך שהם ולהעלותן עד שורשן, ושכל מסטיניו ושונאיו ישובו מדרכם ויתהפכו לאוהבים, וזה יהי ברצות ד' דרכי אי"ש, וכתובה וחתימה טובה בכב"י. פ"ג א' רו"ח לשבוע.

(מו)

מהרב ד' ברוך להרב ד' אברהם מקאליטק ב"ה יום ב' ואתחנן אל ה' תקמ"ה, פק"ק מעזבוו יע"א. כנהר, הנני נוטה שלום אל כבוד

ביחד פה. והנה אני הכותב זלמינא, אבוא לכ"ק י"ג ואתאר לפניו את כל ונוכחת אי"ה אחד החג הקדוש. וכעת אנחנו מלויים את כ"ק הרב שי"ג לארץ הק' תובב"א.

רק בזאת נאות לנו לדרשום לכ"ק י"ג את אשר עיננו החטאים ראו⁶ מה שאין בריה יכול להאמין, כי חשכו עיננו בהשקפה הזאת. והשי"ת יכפר בעד. בעיר שקלאוו הראו לפנינו חרם שנכתב בו כזה: כת החסידים ימ"ש. לוי יצחק ריש בריוני, לגזור על האוכלים משחיטתן ומשמשין בכלי פגוליהם. תלמידים בעש"ט ימ"ש עוכר ישראל. ועה"ח בא גם הג' מוויילנא, וע"ז ידו כל הדוים. אנחנו קרענו קריעה וישבנו על הארץ ד' שעות. אבל בגודל קדושת מרן הק' יח"ג בטחנו כי שונאינו יפלו כקש לפני רוח ומלאך ד' רוחפס.

אני זלמינא הכותב אתראה עם כ"ק יח"ג בקרב הימים, ולע"ע בא עה"ח. ומבקשים שכ"ק יח"ג יזכיר אותנו לטוב לנו, ובפרט הנסיעה הקדושה.

דברי מנחם מנדיל בהרב ר' משה ז"ל. שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה⁵ וכן רבקה.

(מה)

מרבנו להרב ר' מ"מ

(שולח לו פ"ג שנתן הבעש"ט להה"מ)

ב"ה, יום ה' וישב תקל"ח.

לכ"ק הרב הק' ארומי'ו מו"ה מ"מ יחי' יושב בהר ד' בעיר הק' טבר'י' ת"ז בב"א.

מאוד מאור לפלא בעיני על אשר מאם הדרך הק' לא קבלתי שום ת"א מכ"ק יח"ג מיום הפרד כ"ק יח"ג בעיר מוהליב. אבל הש"י ברוב רחמיו האמתיים נחני בדרך אמת, ואת אשר כמה בשרי ואתה נפשי לי, והוא ידוע לכ"ק יח"ג כי מרן הק' הבעש"ט זלה"ה נ"ע נתן הערות בסוף הספר.

ובפרט שהרפיסו חרמים אשר לא כרת על כ"ק אא"ז וללה"ה הבעש"ט ועל חבורתו הק' יחיו. אשר תצילנה אזני כל שומע. המה יאיברו ואתה כה"ן תברך בשלום שלום.

רברי המתחנן והמבקש למלאות בקשתו במהרה.

ברוך בהרב מו"ר יחיאל, ³⁸ חונה פק"ק מעזובו.

ימסור נא שמי לברכה לפני כ"ק מו"ר אשר לו דומי' תהילה מו"ה מנחם מנדיל יחי' ברוך בן אדיל לישועה.

(מז)

מרבנו להרב ר' מ"מ — בענין קבלת הנשיאות ב"ה, א' לסדר ונחננו מ"ה שנת תקמ"ה, פה לאזני.

ישא ברכה מאת ר' העולה להר ה' והקם במקום קדשו. ה"ה כבוד קודש אדומי"ר, נפשי קשורה בנפשו. איש א' וכו' וכו' מודנו ודבנו הרב רבי מ' מנדיל שי"נ אנס"ו, בעיה"ק טבריא תוב"ב.

אחר"ש כ"ק כמשפט לאוהבי שמו, הנה שמועה שמעתי וחיל ורעדה אחזוני מקול הקורא דברי כ"ק י"נ במכתבו לאנ"ש ³⁹ החביבים שי"נ. שאותי בחר ומשח להיות לדועה נאמן ולמנהל ומורה צדק לצאן קרשים. יהפוך נא בזכותי מו"ר י"נ כי אין ביכולתי, מי אנכי אשר עמס עלי המשא הקרושה הזאת, איכה אשא לברי. אבל למרות חפץ קדשו ג"כ בל אוכל, אשר ע"כ אך בזאת נאות לי, אשר מרי יום ביום יעלה אותי על זכרונו הק', שאהי מצליח דרכי בקורש, לנהלם ולהעלותם איש על מחנה"ו ואיש על רג"לו ומיום זה והלאה שאקבל תשובת קדשו עם ברכותיו ברכות מוריים י"נ מן... והלאה אשא על הכתף המשא הקרושה.

מד חביבי הרב הצדיק, ה"ה יושב בשבת תחמומוני, איש אלקים מופת הדוד והדרו גאון קדוש, קש"ת מוהר"ר אברהם כ"ץ מקאליסקא, וכעת מופיע נהרה בארץ ישראל תובב"א.

אחרשה"ט, אם כי אין דרכי להתערב ברבדי ריבות כי קטן אנכי ודל, אבל בזכות אבותי הק' ז"ל הנני מתערב בריב לא לי, רק לאלקים היא, אודות הרבדי ריבות אשר נעשו בזמננו עם מנגדי דרכנו, דרך אבותינו הק' הרב הבעש"ט זי"ע.

לרעתי הקלושה טוב ויפה הי' לבל השיבם דבר מקטן ועד גדול, יעשו המה מה שיעשו, ואנחנו בחסדי ה' שלא תמנו נבטוח כי לא נבוש ולא נכלם. ולפלא שכ"ק וגם הרב הצדיק המפורסם אשר לו דומי' תהלה מו"ר קש"ת מוהר"ר מנחם מנדיל שיחי' עוזרים במכתביהם ועוררים את לב ירי"ג, הרב הגאון הק' איש אלקים בוצינא קדישא מו"ה שניאור זלמן מלאוני י"ג, להתוכח עמהם ולבוא עמהם ברבדי ריבות, אשר מזה יצאה אש מתלקחת במחנה ישראל לעורר מרגים, וגם חרמות אשר לא כדת.

אשר ע"כ הנני מפיל תחינתי ובקשתי, בשגם כי צעיר אנכי מאיש, לבקשם על נפשי ועל נפשות בית ישראל, שיכתבו להרב הג' יריר ה' מו"ר מוהר"ר שניאור זלמן י"ג הנ"ל, שיתן הפוגות למו, ויקיים מאמר חז"ל דום לה' והתחולל למו, והוא בדוח פיו יפילם חללים חללים.

אני עשיתי את אשר מוטל עלי עפ"י תורתנו הקדושה, כי אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא אלא השלום, ומי שעוז לעמו יתן הוא יברך את עמו בשלום. והנני מסיים בשלום, והנני מבקש מכ"ק שיחי' לרון אותי לכף זכות, כי רק לשלום אני מחכה, ומה לנו ולהם. בטוח אני בזכות אבותי הקדושים נ"ע כי נעלה במסילה בית אלקים, והמה יכלמו לנצח, הערית בטוף הספר.

נבג"מ נענע לו בראשו ואמר לו בזה"ל ק:
לייבני, דאס זאג עך דיה, או זלמינס
ספר איז תורה מג"ע העליון, ע"כ לה"ק,
ותחי נפשי.

ז"ז אין, רק יוסיף השי' חו"ש
ולעבדו בדעת והשכל נס"ו.
רו"ש כאח ממש, בן גילו
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(3)

מרבנו להרב ר' אהרן מסטראשעלע

ב"ה, א' לך תקנ"ז, פינסק.⁴⁰
שלום וברכה מאת ה' אל כ' תלמידי
הרב הג' חסידא ופרישא סיני ועוקר
הרים בנגלה ובנסתר, מ' אהרן הלוי
י"ג מסטראשאלא.⁴¹

אד"ש. קול דברים אנכי שומע, קול
ה' שחוצב להבות אש, כי בסביבותנו
עמרו ויציצו כעשב פועלי און בלי חוק,
ודוברים סרה על צדיקי מציקי ארץ,
אשר מימיהם מקור מים חיים שותים,
נ"ע בג"מ, ע"כ אבקשו תכף להשיבני
אם אמת הדבר כי בסביבותנו התבערה,
ואז אשבהו איך להתנהג, ואשא ידי, כי
כל עוד שרוח ה' חיים יהי' בי ונרו נר
ה' יהל על ראשי, כל אחשה ובל אשקוט
מלחום מלחמות ה' בעד כ"ק אדו"מ"ו
נבג"מ, ולבי בטח כי בזכות אור"ו החדש
אשר האיר בלבנו נגביר על המורדי
או"ר, ואנחנו נלך באור ה' אשר האר
בלבנו ע"י צדיקנו אדו"מ"ו נ"ע, אנס"ו.
ובזה אשאר רבו דו"ש באהבה
רבה ואהבת עולם.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(גא)

מרבנו להרב ר' לוי יצחק

ב"ה, בין המצרים תקנ"ה.

ישפות ה' חיים ושלום אל כ"ק
⁴² מהר"ת הרב הגאון הק' איש
אלקים וכו' מו"ה לוי יצחק שי"ג.

ומי שהשלום שלו ישים עלינו שלום
ואהבה אחוה ורעות ויהי' לבכם עם
לכבי כאשר לכבי עם לבכם.

דברי רעו ותלמידו המשתוה מרחוק.
שניאור זלמן בן רבקה.
ביתו סטערנא בת ביילא ע"כ ב"ב י"ג.

(מח)

מהרב ר' שלום בהר"א המלאך להר"ר ברוך

ב"ה, א' וארא תקנ"א, פראבישטש.

שלום לקרוב קרוב ה' ליראיו, האי
צדיקא גמורא גדול מרבן שמו וכו'
מו"ה ברוך שליט"א נכד מורנו
ורבנו נבג"מ ממעוזבו.

גיה"ק קבלתי, וכן קבלתי מכתב קדוש
מיד"ג הרב הגאון הק' מ' זלמינא י"ג.
אוכל להשיב לכ"ק רק דבר אחד ששמעתי
מפי קדושת אאמו"ד הקדוש ז"ל בזה"ל:
דער טאטע ז"ל האט מיר איינמאל
גיאזאגט, אז ווער עש וועט קריגינן אויף
מיין זלמינין לעבין איז גלייך וויא עד
קריגט אויף דער הייליגער תורה, ווארים
אין איהם איז נכלל דיא גאנצע תוה"ק.
עכ"ל הק', וד"ל. יותר אין, ובטוח אני
שיבין כ"ק יח"ג מעתה.

דברי ידידו באמת בלב שלם.

שלום במוהר"ר אברהם.⁴⁰

(מט)

מרבנו להרב ר"ל הכהן

ב"ה, ה' בראשית תק"נזי"ן

חיים ארוכים אל כ"ק הרב הצדיק
קדוש עליון, נפשי קשורה בנפשו
ממש, ק"ש מו"ה יהודא ליב הכהן
שי"ג ס"ו עד ביאת ינון בבא"ס.

אד"ש, הסכם כ"ק על הדפסת ספרי
הק' לקוטי אמרים מיום ג' תבוא נתן
בלבי עוז ותעצמות. ועוד באותה הלילה
ראיתי את כ"ק אדו"מ"ו הה"מ נ"ע יושב
על כסא קדשו והוא עומד עליו, והה"מ
הערות בסוף הספר.

ג"י. בן יקום וכן יהי' הן בחלוקת הירושה והן בשאר הענינים. והשי"ת יעזור ויושיע בכל מלין דמטיבין, א"נס"ו.
יותר אין לי רשות לכתוב מפני הרשות, וד"ל.

אביכם הרו"ש תמ...
שניאור זלמן בא"א מו"ר מו"ה ברוך...
ישתדלו נא להרלקת נר חנוכה בהתפיסה.

(נד)

מהרב ר' חיים חייקא מהמדורא להר"א מסטאלין ב"ה, יום ב' ק"ה כסלו שנת תקנ"ט, פה המדורה.

ישא בדכה מאת ה' ידידי וידיד ה' וידיד אחב"י, הרב הצדיק הקדוש המפורסם, הנשר הק' מפליא לעשות ופועל ישועות, כקש"ת מוה"ר אשר יחי', מ"מ בק"ק סטאלין יצ"ו.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. בזו הרגע ק' הבשורה שכבוד קודש יד"נ הרב הגאון הק' מאור הגולה מו"ה שניאור זלמן י"נ יצא חפשי ממאסרו ב'יום ט"וב' י"ט כסלו, השי"ת יגמור לטיב בעדנו מעתה ועד עולם.

הבשורה ק' ע"י בני הרב וכו' מ' שמואל יחי'.

מנחיצת השלום קצרתי.

ממני חיים חייקא דפה המדורא.⁴³

(נה)

מרבנו לאנ"ש לחוג ב"ט כסלו

ב"ה, י"ט כסלו תק"ט, 45 פק"ק...
לאהובי נפשי ר"נ דודפי צדקה וחסד ישרים ותמימים או"נ וכו' וכו' בכל מקומות מושבותיהם הי"ו אנס"ו.

זה היום בשנה דאשתקד עשה ה' נגילה ונשמחה בו. לפי עניות דעתי צדיכין אתם לברך ולהודות לה' הטוב ומטיב את הכל שהחיינו וקימנו והגיענו

ובל אזכה עוד להתראות אתכם ח"ו, הנני מצוה כהיום כי כל אשר יצא מפי ידי"נ הרב הק' ה"ר חיים חייקל מאמדורה⁴³ י"נ וידי"נ הרב הק' הר' שלמה מקארלין⁴⁴ הערות בסוף הספר.

לא עת לחשות, כי לבי עוד נוקפי. ע"כ יראה כ"ק י"נ להרבות בתפלה ובתחנונים, וכאשר כ"ק למקום מנוחת מרן הק' הנגיד ז"ל סמוך, ישלח שליח מיוחד מעדרו להזכיר אותי לטובה, ור' הטוב העושה שלום במרומיו יעשה שלום בכלל ובפרט.

דברי מחו"ת⁴² אוהבו ורוש"ת בלונ"ה.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(נב)

מרבנו לאנ"ש מן המאסר

ב"ה, יום ד'... תקנ"ט, פה פעטערטבורג עיר הבירה.

לכל אנ"ש הנאהבים והנעימים היראים והשלמים, יושבי על מדין בכל מקומות מושבותיהם הי"ו.

בקצדה אודיע למו כי יוסף הצדיק בבית הסוהר הי', וזה הי' מאת ה' שעל פיו ישק כל עם בית ישראל, וכן גם כן אנכי שלחני ה' הטוב, ובטח ובלוי ספק לטובת עצמי ולטובת אחיי ורעיי יח"נ. ע"כ תבטחו בד' הטוב כי עד מהרה אשוב אליכם כחפצכם וחפץ ידי"נ אוהבכם בלונ"ה ורוש"ת.

שניאור זלמן בא"א מוה"ר ברוך זלה"ה.

(נג)

מרבנו למשפחתו מן המאסר

ב"ה, יום ב' ח"י כסלו תקנ"ט, פטריבורג, בתפיסה.

לבניי, לבנותיי, לאנ"ש, הנאהבים והנעימים, ולכל הדורשים בשלומי, ה"ע"י א"נס"ו.

פן ח"ו כל יגורו ה' לחיים מרוב עונותיי ובל אזכה עוד להתראות אתכם ח"ו, הנני מצוה כהיום כי כל אשר יצא מפי ידי"נ הרב הק' ה"ר חיים חייקל מאמדורה⁴³ י"נ וידי"נ הרב הק' הר' שלמה מקארלין⁴⁴ הערות בסוף הספר.

הפרדוקורור פעם הג' מקודם... (ו)הסידר מעלי הנחושתיים מעל ידיי ורגליי והרשה ליתן [בחדר כלאי] שמן למאור, ובלילה נפל שינה עלי, והנה בחלומי כי בא לחדר כלאי כ"ק א(ד)מו"ר [הצדיק] הרב המגיד זי"ע. נ"ע בלוית בנו אדמו"ר הק' נ"ע בג"מ... ואמר לי בזה הלשון: מיין טיירער זלמינא תדע אז מיר האבין [זידן] גרירט פון גן עדן און מיר וועלן זיך צוריק ניט זעצען אויף די ערטער (הערטער) ביו הש"י(ת) וועט דיך ארויס פירין פון אללע [דעך ארוס פודין פין אלע] דיינע [צרות אין] גרויסע נויטיגן [און] אין גיכען אויף תמיד. ע"כ זלמינא לעב (לייב) שטארק זיך. ע"כ לשה"ק נ"ע מהרב המגיד [זלה"ה].

ואיקץ וכמעט שראיתי [אותם] נ"ע עוד בעינים פתוחות ונטלתי ידי וברכתי ברכות התורה ולמדתי משניות בע"פ. והנה בבוקר השכם ביום ח"י כסלו והדלת נפתחה וג' שומרים מזוינים נכנסו ולקחוני (ולקחיני) לילך עמהם. וביד א' מהם הי' תכריך (מ)כתבים והלכתי לחצר (עמהם להחדר) ושם הי' מוכן אמניבוט⁵¹ מצופה (מחופה) ברזל בלי שום חלון ונתנוני (ונתתי) בו עם שומר אחד וסגר הדלת ותיכף נסע אתי [ונסענו] ערך שעה אחת

ולא ידעתי אנה, ואח"כ עמדה, והביאו אותי בחצר הקיסר (הקייזער) יר"ה ונתנוני (ונתתי) שם בחדר מיוחד וג' שומרים עומדים עלי מסביב, ואח"כ לקחוני והביאו אותי בחדר המשפט המיוחד שם הקיסר (הקייזער) יר"ה לבדו שופט. והקיסר (והקייזער) פאוועל יר"ה ישב על כסאו עומד ממולי (ואני עומד ממילו) ושאל וחקר אותי הרבה ואח"כ אמר בע"פ וכתב (גמר אימר בע"פ ובכתב) ליתן [לי] חופשה (חפש) מבית כלאי, אבל [אין] לי רשות לעזוב את (ה)עיר עד שיברר⁵² [את] משפטי לחסד אי"ה או ח"ו. ותיכף הוליכו אותי חזרה) לבית

ל'ז'מין⁴⁶ הזה. ונפשי יודעת שאין זה בזכותי רק בזכות אדו"מ המגיד נ"ע, שהי' ביום הלוא דיילי.

בעד הס"ת ששלחתם אלי הנני ברב תודה לכם.

יהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן בגו"ר ובגו"נ, כחפץ לבככם הטוב וחפץ דוש"ת בלונ"ה.

שניאור ז'ל'מין⁴⁶ בא"א מו"ר מו"ה ברוך זלה"ה.

(ג)

מרבנו לר' פנחס שיק

ב"ה ה' מקץ תקס"א.⁴⁷

לכ' הרב החסיד און מפורסם קדוש וטהור וכו' מוה"ר פנחס שיק י"נ בק"ק שקלאב.

אתה הראתה לדעת כי הצדק אתך, אבל אני איני רואה צדקתך, תבוא אלי ונתוכח. וה' הטוב המברך את עמו בשלום יעשה שלום אנס"ו.

מנהלו בדרך הטוב והישר,

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(ג)

מרבנו לר' אהרן הלוי מסטראשעלע (על מאסרו השני ושחרורו)

ב"ה ג' יחיי תקס"א. פעטערבארג.

אל כבוד תלמידי המובהק גאון אלפי פי שנים ברוחי (ברוח) מו"ה אהרן הלוי יחי'.

ב"ה שהחייני וקיימני (שהחיינו וקיימנו) לזמן הזה להודיע לתלמידי יקר לי כבן הנסים שעשה אתי השי"ת, גדול הנס האחרון מן הראשון, ידוע (אודיע) כי נתנוני (נתתי) בכלא מיוחד ביום ד' כסלו,⁴⁸ וכמעט (שבעות) ימים ישבתי בלא (בלי) נטילת ידיים, ולא נתתי שינה לעיני בימים ובלילות, עד שברוב רחמי השי"ת הביאו לי מים, וזה אירע ביום טו"ב⁵⁰ כסלו, והנה לעת ערב בא אלי הערות בסוף הספר.

בתשובה ע"י השליח. ויעלה זכרוני לטובה
על רעיון קדשו בכל עת מצוא.

דברי תלמידו מנשק עפר רגליו
הקרושים תמיד.

פנחס בהרב הק' חנוך העניך שיק
זצ"ל⁵⁵ מוצ' רק"ק שקלאב.

(נט) 57

רבנו לרלו"צ מברדיטשוב (אודות חלום)

ב"ה, א"ח של סוכות תקס"ג לפ"ק,
פה לארי.

ארברה נא שלוי' אל כ"ק הרב הגאון
קדוש ונורא ע"ה פ"ה, דיתבי בתוונא
דלבאן וכו' וכו' מו"ה לוי יצחק
שיחי' אב"ד רק' ברדיטשוב יצ"ו.

גי"ה הגיעני ושמחתי. והנה סוד ה'
לידאיו, על של עתה באתי לגלות אוון
קשבת אוון שומעת. הן כל יקר ראתה עיני
חלום טוב חזיתי.

דכירנא כר הוינא בי דבי נ"ע שלח
אותי ארמו"ד נ"ע על סעורת פורים להיות
מן הנמנים מסביב לשלחן הה"ק המנודה
הטהורה. הר"ד יחיאל חתן רבינו הגדול
הבעש"ט נ"ע, וקבלתי ממנו דרך כבושה
לעבורת השי"ת. והנה בלילה הזה חזיתי
מדאות ה', את כ"ק מודנו נ"ע והוא
הקדוש ה' יחיאל נ"ע עומדים עלי מסביב
למטתי. והוא חוזר את כל מאמריו
הקרושים. ואדמו"ד הקדוש נ"ע הוסיף
מדלילה, אשר מליבא לפומא לא גליא.
ואח"כ חזיתי את כ"ק שהיה מחוץ וממש
קשר א"ע אתי פומא לפומא בהתקשרות
שלימתא. וכולנו יחידו הלכנו להיכלא
קדישא דביה יתיב רבינו הקדוש הבעש"ט
נ"ע, והוא גילה לנו סודות נעלמות.

וע"כ בקשתי את כ"ק יחי' להשיב אותי
תיכף רבר, אם הוא ג"כ ראה זאת. כי בלי
ספק גם הוא ראה.

להמוכ"ז מסדתי התשובות הר"ן כאשר
ביקש ממני, ואני שולח אותם לכ"ק

כלאי רק שומר א' על עגלה פתוחה
והעמיד אותי לפני שר בית הסהר, ומסר
לי (לו) פקודת(ו) יר"ה בכתב (ו)חתימת
יד הקיסר (הקייזער) יר"ה, ותיכף יצאתי
לחירות באותו היום

ח"י כסלו⁵⁶ ועתה תלמיד (תלמודי)
יקירי יח"נ (מח"ו) אין מלה בלשוני
להורות לר' חסרו ואף מני אלף אלפים
מהחסד שעשה עמדי וקטונתי מכל החסדים
(ו)לו דומי' תהלה ולבי מלא בטחון
בחסדי השי"ת) כי לא תמנו ובל יטשני
(יטשוני) ויוציא כאור משפטי ובר [לבבי
וכי"ד] (לבב א' וא'). (ו)מחמת שלא הי'
תחת ידי גליון אחד שלם בתבתי על
ארבע(ה). לקרא (וקרא) את המגלה הזאת
לפני כל ידיריני) נפשינו אנ"ש. ועתה
יתן השי"ת) חיים ארוכים ושלוש ושנת
דנה (רעוא) וחרוה במהרה ברוב תענוג
ונחת. דברי מודו מיחל לכל טוב וכו'

שניאור זלמן בן ארוני אבי מוהר"ד
(מוה"ה) ברוך זל(ל)ה"ה.

בעזה"י (ב"ה) המכתב הלז שהוא בן
ארבעה [דפיון] מהרב הק' מאוד הגולה
מלארי זלה"ה (ז"ל) קבלתי במתנה
מקדושת הרב הרב הצדיק הסבא מאפטא
(מכבור קדושת רשכב"ק מאפטא) יחי'.
ואני נתתי לו בערו טיזליק [של] משי
ופישקע כסף מאת כ"ק ארוני [מודי] אבי
זקני מודינו ורבנו המגיר הקדוש [ז"ל].

ישראל במ(ו)הר"ד שלום⁵⁰.

(נח)

מכתב ופיונינסש מ' פנחס שיק לרבנו

ב"ה, פה"ק שקלאב, תקס"א ח"י טבת⁵⁴.

פ"נ

פנחס בן רחל, שיזכה לעלות על
סולם בית קל בלי הפוגות ויטעום
טעם תורת ה' תמימה. זו"ג נחמה
בת פייגא עכיו"ד⁵⁵.

יקבל נא כ"ק ארמו"ד י"נ מק"ק לארי
הערות בסוף הספר.

שוואך, אין די מצוה פון תוה"ק ושמתם
איז גרויש.

היט אָפּ מיין ליב קינג, ווארים בני
בנים זענין כבנים גיגליכין.

דער דוקטיר זאָגט מיר אַז נאָך אוואָך
צייט וועל שוין אהיים קאנין קימין.

גריש אַלע גאָר גוט, און האָב מיך אין
דיין הייליגין זינין, ובפרט אום שבת
קודש.

דברי בתך וואש איז נייגיריק דיך שוין
ציא זעהן דיין ליכטיגע צורה גיונטער-
הייר און פרייליך.

דבורה לאה.

גרושין אלימין.

(כז)

מרבנו לרלוויץ מכריטשוב (בענין אחרות)

ב"ה, יום ד' לך תקס"ד. לאדי.

ישפות ה' חיים וברכה וכט"ס אל
כ"ק מחות' הרב הגאון הצדיק הק'
מופת הדור נזר ישראל כ"ק ש"ת
מו"ה לוי יצחק שיי"ג, אבד"ק בארדי.

אד"ש. שמעתי שכ"ק י"ג קבל מא"י
ת"וב"ב ב' אתרוגים על החג העבר. מאוד
נפלא בעיני על אשר לא שלח לי א' כדרכו
בקודש. נא תכף להשיב.

ואשאר ידידו מחות' דוש"ת באהבה
רבא רחמתא עזיזא.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(גז)

רבנו לרלוויץ מכריטשוב (בנידון שו"ב)

ב"ה, יום ד' מקץ תקס"ד. לאדי.

ישע רב אל כבוד מחות' הרב הצדיק
הק' המפורסם הגאון, גדול מרבן
שמו, איש אלקים מוהר"ר לוי יצחק
אב"ד ק"ק בארדיטשוב י"ג.

מכתב קדשו קבלתי והיה לי לעונג רב.
אבל אחת דברתי ולא אשנה, כי נודעתי
על הברור כי השו"ב מ' יונה הידוע היה
עליו רינון, וד"ל. ע"כ אני איני מסכים

במתנה, שיעלו לרצון לפני רצונו הק'
כבכורים.

ובזה אשאר ירידו רו"ש או"ג נפש
תדרשנו, לטובה כל הימים.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.
שלום לכל כ"ב היקרים שיי.

(ד)

מר' פנחס שיק לרבנו האמצעי

ב"ה, יום ד' מקץ תקס"ג, שקלאב.

ישאו הרים שלום להאי גברא רבא
ויקירא, קדוש ישראל, גאון קדוש
ומפורסם צדיק ונורא מוהר"ר דובער
שליט"א בן מרן הקדוש יח"ג.

הענין שדברנו אלא בשתים אדות
הבליעל אביגדור יח"ג, כל יגיד וכל
יגלה לכ"ק מר"ן הקדוש בשום אופן
בעולם, כי דאוג ידאג על זה, וד' המשלם
לרשע רע כרשעתו ישלם לאותו הרשע,
וד"ל.

ועתה אעיר את כ"ק י"ג כי כל אהי'
עוד חוזר, כי ראשי כבד עלי מנשוא, ע"כ
לדעתי על ימי החג הק' פסח הבע"ל
יכין על מקומי איש אחר.

דברי ירידו וחברו הכפוף למלו
והסר למשמעתו.

פנחס בהרבה"ג מו"ה חנוך העניך שיק
ז"לה"ה ⁵⁶ משקלאב.

ימסוד לכ"ק מרן שליט"א את שמי להזכרה.

(הז)

מכתב לרבנו מבתו דבורה לאה

ב"ה, א' ויהי תקס"ג ⁵⁸.

לאבי הרב הצדיק הק' הגאון מוהר"ר
שניאור זלמן יח"ג.

ב"ה בעד כריאתי. דער עיקר איז מיר
נאָר ציא וויסין וואש כ"ק טיהט, ווארים
מעשה אבות ירשו בנים, א"ז כ"ק איז גוט
איז מיר אויך גוט. אבקש מכ"ק נישט
זאָגין ציא פיל חסידוש, ווארום ביזט זיך
הערות בסוף הספר.

כמר יחזקאל נ"י מכפר סאמנאווקא.
 אד"ש, הנני לכ"ה ברב תודה מעומקא
 דלכא בעד אשר הגדיל לעשות עמדי
 ועם ב"ב י"נ, ובעד זה הנני שולח לו
 את ברכתי לכו"ח טובה ולאריכות יו"ש
 טובים בכב"י אנס"ו.

דברי המברכו בלב שלם,
 שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(10)

מרבנו להמגיד מקאוניץ
 (שולח לו פ"ג מהה"מ לבעש"ט)

ב"ה, יום ג' י"א אדר שני תקס"ה, לארי.
 חיים ארוכים אל כבוד ידיד ד'
 וידי"נ, הרב הגאון הק' מופת הדור,
 רב פועלים וכו', מוהר"ר ישראל מ"מ
 מק"ק קאוניץ יצ"ו.

אדשה"ט, געטרתי לבקשתו ושולח לו
 רצוף פה הפ"ג מכ"ק אדמו"ר מאור הגולה
 המגיד הק' זלה"ה נבג"מ, אשר נתן מידו
 הקדושה ליד קדשו של רבנו הגדול
 והנורא הבעש"ט נ"ע, דכירנא עוד בהיותי
 בבית נאווה קדשו של רבנו המגיד נ"ע
 בימי חורפי, בעת שקבלתי הפ"ג במתנה
 מכ"ק איש אלקים וכו', מו"ה פנחס
 תקאריץ, הראיתיה לפני עיני טוהר רבנו
 נ"ע, ואמר לי בזה"ל: וואש חסידים קאנין
 דאש איז נאך דאש ערשטע וואש האב
 דער לאנגט דעם הייליגין רבין הבעש"ט
 זלה"ה. עכ"ל הק'. אבל אני איני גותן
 לכ"ק במתנה, כי יקר ושוה עלי מכל הון
 דעלמא, רק באופן אם ישלח לי כ"ק את
 הכתבים כאשר דברנו אז בידו הברירה.
 ועתה שלום מאדוה"ש, וימיו ושנותיו
 יאריך ד' הטוב כנפשו ונפש או"נ דו"ש
 מלונ"ח בכל עת.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.
 לכל המסתופפים בצל קדשו שלום, וביחוד
 לידיו"ג התורני מ' זעליג נ"י מדובנא.

ב"ה

דובער בן חוה לישועה בגו"נ ולרפואה

בשום אופן שיחזור לאומנתו, וכ"ד ע"פ
 דתה"ק, ומן השמים ירחמו עליו.
 וד' ישפות שלום וחיים טובים, כנפש
 תדרשנו לטובה,
 שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(10)

רבנו לר' ווסיא מאניפאלי (על הלומי)

ב"ה, יום ב' בא תקס"ד.

ישא ברכה מאת ה', ידיד ה' וידיד
 נפשי הרב הקדוש איש חי רב פעלים
 מופת הדור וכו', מוהר"ר משולם
 זוסיא 60 י"ג מאניפאליע יצ"ו.

עוד בשנה ראשתקד באתי במכתב 61
 למחור הה"צ הק' מוהר"ר לוי יצחק י"ג
 מבארדיטשוב אודות החלום, ועתה על
 השנות דברי החלום נפלאתי, אות באות
 ובמראה ולא בחידות, וזהו: בשעה א'
 אחר חצות שכבתי על ערשי, והנה חלום
 חלמתי שעליתי מהיכל להיכל עד היכלא
 קדישא של אדומ"ו הבעש"ט והה"מ נ"ע
 זלה"ה, ושם נשנו אלו הדברים הידועים
 לכ"ק מהה"צ הקדוש בו"ק מוהר"ר יחיאל
 חתן הרב הבעש"ט ז"ל, אשר מסר לי
 ביי"ט פורים, בעת ששלח אותי הה"מ
 נ"ע על סעודה שלו.

וגם את כ"ק ראיתי בפעם השנית
 בהיכל, וראיתי שכ"ק אדמו"ר הה"מ
 נ"ע נשקו על מצחו ואמר לו בזה"ל: גיי
 צודיק ווארין מען דארף דין נאך דארטין,
 עכ"ה"ק, זי"ע.

אלי גילה מו"ד הבעש"ט זי"ע דברים
 העומדים ברומו של עולם, אשר ברבות
 הימים אודיעם.

דברי ידי"ג דו"ש"ת,

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

(10)

מרבנו להגניד כמר יחזקאל (ברכת כוח"ט)

ב"ה, ערב ר"ה תקס"ה, לארי.

להגניד המפורסם יו"ש איש אמת
 העדות בסוף הספר.

בפרט בין אנשים אוהבים נאמנים כמונו. אשר אוהב אנכי את רום מעלת קדושתו ותורתו הרמה עד אין חקר וקץ. וע"ז יעיד עלי מחותני הרב הגאון הק' וכו' מבארדיטשוב יחי' נצח. אבל טוב ויפה עשה בזה כ"ק י"ג שגילה בזה אזניי תכף כאשר שמע כ"ק י"ג ולא טמן חו"ש בלב קדשו. כי מי יודע מה שהי' נצמח מזה חו"ש אם הי' ביננו טינא כחוט השערה חס ושלום. כאשר עשו ביני ובין הרב הצדיק המפורסם איש אלקים וכו' הר"ב ממעוזבו ש"ג. אבל גם שם לא הועיל למו. כאשר ידוע לרומ"ק על הבריור.

ועתה אני רואה בחוש כי ידי"ג נצמד לי כאח מבטן ממש. ה"ה הצדיק הק' בוי"ק וכו' מוה"ר זושע יח"ג²⁶ מאניפאלי. הוא מלאך ה' ונביא אמת בלי שום ספק. כי בעת התבערה הראשונה אמר לי בזה"ל: גידיינק זלמינא סערצע. פאלג מיד, שוואג נישט, פאר ענפער זעך, ווייז אויש אז בישט נישט שולדיג. זועט עס דיר אמאהל ציא נוצין קימין. ווארים איך זעה אז דיא וועשט נאך אליין מאהל ליידין. עכ"ל הק'.

ועתה אשים מחסום לפי. ואעיד לי עדים נאמנים וצדיקים, א' מחותני הנ"ל, והב' ה"ה הרב הצדיק הגאון הק' המגיד מקאזניץ יח"ג. ואני מסיים ואומר בהן שלי"י כי הכל שוא ושקר.

ואחכה לקבל עד מהרה מכתב בשורתו הק', שמחה מלב ק' את כל. ועתה שלום מארוה"ש.

ד' ירידו"ש נס"ו.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה. שלום לכד"צ יח"ג.

(טז)

מרבנו להרב ד' אהרן מסטראשעלע

ב"ה, א' וירא תקס"ט.

לתלמידי הרב החרیف ובקי גאון קדוש מ' אהרן יח"ג מסטראשעלע⁴¹. לפלא, עיינתי בכל המקומות שציין לי

שלמה לחולי רגליו ולטהר נר'ני' שלו בהמאור של התו"ה"ק ולאמונת חכמים באמת וחז"ש אותו ואת ביתו בכלל כל ישראל, אכ"ר.

פ"ג ב' זהובים

(טז)

מרבנו לר' פנחס שיק

ב"ה, יום ה' לך ת"קס"ז, לאני.

לתלמידי הרב החסיד הק' גאון ותורני מו"ה פנחס י"ג משקלאב שיק.

אר"ש אודיע לכת"ר כי בזה הלילה, לא בחלום רק במראה כמדבר איש אל רעהו, חזיתי אדומ"ו הה"ח נ"ע ומימינו ישב בנו אדומ"ו הק' נ"ע, ואני עמדתי למולם, והוא אדומ"ו הה"מ נ"ע אמר לי בזה"ל"ק שלמעה"ש בל אשנה את מקומי לשקלאב. ואמר לי הטעם, שכת"ר שהוא תלמידי יתכן את כל בשקלאב וידו כידו, עכ"ל הק'. וב"ה אשר קמתי תלמיד הגון כמהו.

ז"ז אין.

מנאי רבו המובהק,

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

(טז)

מרבנו להרב ר' אברהם יהושע העשיל מאפטא

ב"ה, יום ה' דחנוכה ת"קס"ז, פה לאדי.

חיים ארוכים ושלום רב אל כ"ק ידי"ג וידיד ה', הרב הגאון הק' המפורסם איש אלקים שר התורה וכו' וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל יח"ג, אב"ד"ק קאלבסאב ואפטא ועוד יצ"ו.

אר"ש. מכתב קדשו קבלתי ע"י השטאפעט, ותסמר שערות ראשי באמת וחיל ורעדה אחזתני, בהביטי כי יש אנשים סוררים אנשי בליעל, הרוצים לעשות רק פידוד לבבות חו"ש בין איש לדעהו. הערות בסוף הספר.

ולא מצאתי. רק בקובץ תשובת הרמב"ם⁸³ ח"ב תשובה נ"ח מצאתי, ומקיל ג"כ כדעתי והצדק אתו. ואם חכם בני ישמח: הרב שי"נ. לבי גם אני.

מנאי הדו"ש באהבה.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ולה"ה.

מנאי רבו אוהבו אהבה שלמה.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ולה"ה.

(עג)

מרבנו לר' ליב פינסקער

ב"ה, יום ב' לך תקעי"ו, פק"ק לאדי.
להנגיד הרבני המו"פ החסיד השלם
מוהר"ר ליב פינסקער י"נ.

כאשר נודעתי שנמצא ת"י חומש עם
כ"י הגהותיו של כ"ק השר ר' שאול
וואהל נבג"מ, ישלח אותו אלי על ב'
שבועות, ושכרו כפול יהי.

ד' ידירו"ש המברכו.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ולה"ה.

(עד)

מרבנו הגדול לבנו רבנו האמצעי

ב"ה, א' ראה ת"קע"א, קאווא.

לבני יקירי הרב המופלג חכם עדיף,
ירא ה' באמת מ' דובער יהי נצח.
כאשר יבוא איש זקן וימסור לך תכריך
כתבים בשבילי תקבלם מידו הקדושה
ותסגרם, ובל תביט בהם עד אשר אבוא
אי"ה. ובל תשאל אותו על שמו, רק תקבל
שלום ממנו. יהא דעוא שתקוים ברכתו,
אנסי"ו.

אביך אוהבך בלונ"ה.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ולה"ה.

(עה)

כנ"ל

ב"ה, ב' רסליחות תקע"א, לאדי.

כוח"ט לבני יקירי וחביבי, אור
החזר, מופלג בתויר"ר הרב החסיד
וכו' כמד דובער י"נ.

קבלתי ע"י השליח את כל, ותשובתי
בהחלט שאיני מסכים בשום אופן שתשאר

(ע)

מרבנו להחסיד ר' שלמה משקלאב

ב"ה, ה' וירא תקס"ט, לאדי.

לתלמידי הרב המובהק אור החזר
החסיד המופלג וכו' מ' שלמה נ"י
בק"ק שקלאב.

עיינתי ובקרת היטב הגליונות ששלח
אלי, והנה כלם כיון לדע"תי. אבל המאמר
המתחיל שית אלפא שנין וכו' לא כיון
יפה, וד"ל.

מנאי אוהבו באמת ודו"ש,
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ולה"ה.

(עא)

מרבנו הגדול לבנו רבנו האמצעי

ב"ה, יום ד' וארא ת"קס"ט, לאדי.

לבני יקירי וחביבי, משוש כל, איש
חמורות, התורני החסיד כמד' דובער
י"נ.

רבות נפלאותי על אשר לא קבלתי מאתך
שום ת"א אודות הענין הנחוץ לנו, אבל
מורא עולה על ראשי פן ואולי לא קימת
את אשר צויתוך. אני כעת מוטל על ערש
דוי ואין בכתי לפעול מאומה בלעדך, ע"כ
תמהר לבוא לביתי.

דברי אביך רו"ש אוהבך בלונ"ה.
שניאור זלמן בא"א מוהר"ר ברוך ולה"ה.

(עב)

מרבנו להנגיד מ' ברוך הורחישן

ב"ה יום א' ויקרא תקס"ט, לאדי.

לאהובי הנגיד התורני וכו' מ' ברוך
הורוויטץ י"נ.

הערות בסוף הספר.

תושבי ק"ק מוהילוב היו.
 אר"ש. שמעתי הדברי ריבות ותרגו
 בטני לקול הקודא. הלא אחת ושתיים
 דברתי עמהם פא"פ, וגם ע"י מכתבים,
 שלא בזה חפץ ה'. עצתי אומן למו שמעתה
 ידורו זע"ז בנחת ושלוה והשקט ובטח.
 ואז בטח ימלא ה' כל משאלותיהם לטובה
 ולברכה בל"ס אי"ה. המה מטרידים אותי
 בדרכיהם וגורמים יסורים. נא אחיי. מעתה
 יהי שלום במעונכם, ואז ה' יהי בעוזריכם
 בגו"נ, אנס"ו.

שם על י"נ הבע"ל. רק תבך תבוא לביתי.
 ונתפלל ונשובה יח"דיו, ור"ל. וטובים
 השנים מן האח"ד.

מנאי אביך אוהבך אהבה בלי גבול.
 שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.
 קבלתי ב' אתרוגים.

(ע)

מרבנו לאנ"ש דמוהילוב (על השכנת שלום)
 ב"ה. יום ג' שלח תקע"ב. לאד"י.

לאנ"ש ירידי המופלגים בתורה
 החסידים מטיבי לכת יחי נצח.

הערות למכתבי ה"גניזה" דלעיל

- 1) לא מצאתי בשום מקום כספרי חסידות חב"ד שיהא ענין מיוחד ללמוד בספר זה, גם איני יוכר אם בכלל מוזכר הוא בהם.
- 2) הוי"פן שכה לכתוב בכל מקום שה"מ מוכיח את אביו ברבת המתים "ו"ל" או "זלה"ה", כמו שמצינו בחתימתו של הה"מ על הסכמה לספר "הלכה פסוקה" (נדפס בתק"ה), שנדפסה גם בס' אגרות קודש סי' ה': "הק' זוב כמוהר"ר אברהם וצלה"ה מגיד מירשים דק"מ מעוריש וק"מ קאריץ" וכך היא חתימתו כמעט בכל מכתביו שנדפסו שם שלא מהגניזה ודן.
- 3) הכיניו שמעלקא בלבר ולא "שמאלו שמעלקא הווי" וציון שם המשפחה "הורוויטץ" מעוררים חשד. השהו לעומת זה את התואר שכותב רבנו לאחיו (בספרנו סי' ס"ו): "... מוהר"ר פנחס סג"ל אב"ד...".
- 4) סגנון מוזר וחשוד.
- 5) אביו של רבנו הי' עדיין חי או. ראה מה שכתבתי בארוכה בספרנו בהערות לסי' א'.
- 6) בכיניו "הרב" מכונה רבנו בפי חסידי וואלין וטולין. על מקורו של כיניו זה מספר אדמו"ר הרי"צ ו"ל מלובאוויץ באחת משיחותיו (לקוטי דבורים. י"ט כסלו תרצ"ד) את המקובל, איש מפי איש מפי ר' נחום מטשרנוביל: הה"מ ציוה לר' זוסיא מאניפולי כוה"ל: שרייב אונוער גאון ד' ולמניו ליטואק ער זאל קומען צופארן. או החלו החבראי קדישא לקראו בשם "רב". הדבר הי' בקיץ תקל"ב בזמן אסיפת תלמידי המגיד לרובנא, המוזכרת במכתבו של רבנו שנדפס לעיל בספרנו סי' ק"ג. בכוא רבנו לרובנא סיפרו לו ר' אברהם המלאך ור' זוסיא כי רבם כינהו בשם "רב". — מן הוי"פן ודאי שנעלם כל הסיפור הזה והוא הקדים מלכו את הענין בשנתים ימים. מסיפור זה וכן ממכתב העדאה שנתן המגיד לר' ליב שרה"ס, נדפס בס' אגרות קודש סי' ו' נוכל להוכיח כמה זהיר בלשונו וקמצן בתארים הי' המגיד ממעוריש, — ולעומת זה לפנינו שפע של תארים מופרזים בכל מכתבי הגניזה".
- 7) בין תאריך מכתב ו' לתאריך מכתב ז' ישנם 10 ימים. צא מהם ב' שבתות וצום ט"ב — נשאר 7 ימים לנסיעה מלאוני לרובנא שהמרחק ביניהן הוא כ' 400 ק"מ בקו אווירי!
- 8) נראה ש"ר"ן זה הוא ר"ן מהורודנקא תלמיד הבעש"ט (נקו של ר"ג מברסלב) והוא עלה לא"י בשנת תקכ"ה (תוח"י ח"ג ע"מ 81) — שש שנים לפני תאריך מכתב זה.
- 9) מכתב י"א נכתב בחיטעבסק ומכתב י"ב — ברובנא. המרחק בין רובנא לחיטעבסק הוא כ' 400 ק"מ בקו אווירי, וא"א לעבור מרחק בזה בתנאי הנסיעה של אז במשך שלשה ימים שבין תאריכי שני המכתבים.
- 10) שם אביו לא הי' אברהם אלא אליעזר ליפמן. בן גרשם על מצבת ר"ז: "ס"ג ובו' ב"ש משולם זוסיל ברא"ל זלה"ה שנת תקס"ה הי' שבט", וכן הוא חותם בהסכמה על הספרים גנוי יוסף וסוד יבין ובעז: משולם זוסיל במ"ל (במו' ליפמאן). — אגרות קודש סי' ט"ו.
- 11) תאריך הפ"ג — ב' וירא — חל אז ב"ג חשון. בס' מפתח ההסכמות מובאת הסכמת ר"פ הורוויץ על ס' תוצאות חיים בס"ו חשון תקל"ב בבראדי. המרחק בין אניפאלי לבראד הוא

- ב100 ק"מ בקו אווירי, וצ"ג אם הספיק לו הזמן שבינתיים לברוח מיד לביתו ולכתוב שם את ההסכמה. (את הספר הנ"ל עצמו לא ראיתי).
- 12) על מצבתו נכתב: סיג ובו מוהר"ד, יהודא ליב בהר"ד יחיאל מיכל, נפטר ביום ב"א טבת בשנת תקל"ל לפ"ק! (הזייטן מחיה מתים... 1).
- 13) תשובות הרדב"ז לא נדפסו מעולם באמסטרדם (בית עקד ספרים).
- 14) החיתון שביניהם הי' ע"י נבדיהם. בילא בת ר' דוב בער (אדמו"ר האמצעי) בן רבנו גישראל לר' יקותיאל זלמן ב"ר יוסף בונים חתן הרלווייצ. אדמו"ר האמצעי נולד בט' בסלו תקל"ד, לאחר תאריך מכתב זה! (וע"י בספרנו סי' ס"ב כי בשנת תקנ"ט לא היו עדיין מחותנים).
- 15) הבינוי "בעל השולחן ערוך" מוזר, כי אז רק התחיל לחברו והשלים רק חלק א"ח בשבתו אצל הר"מ (הקדמת בניו לש"ע, מובאת בספרנו בח"ש במבוא לקונטרס כתבי היד של השו"ע). השו"ע נדפס רק לאחר פטירתו.
- 16) כאן מרומז לחב"ד, ומסופקני אם כבר בשנת תקל"ב הי' מקובל שם זה. (המקור הראשון שבו מבוזים חסידיו רבנו בשם זה הוא במכתב רבנו לר"א מקאליסק, בספרנו סי' ק"ג).
- 17) בזמן הר"מ נתפס החק לישראל רק פעם אחת, בשנת ת"ק, במצרים (בע"ס). בהקדמת חק לישראל דמוס קארעץ (לאחר תקל"ו, שהיא שנת יסוד הדמוס בקארעץ — קרית ספר ש"א עמ' 302) מדובר על חשיבות הספר "שנדפס במצרים ואינו במדינתנו". בזנים שלאח"כ נדפס החק לישראל פעמים רבות (בערך אחת ל-5 שנים בממוצע עד ימינו) ונעשה לספר נפוץ מאד, משא"כ בתקופה ההיא שאיננו מוצאים לו זכר בשום מקום. ובמו"כ לא מציינו תלמידי הר"מ שיצטקו בס' חק לישראל.
- 18) לכל הפחות במכתב המלצה הי' לו לזייף המכתבים לכות את רבנו בשמו המלא "שניאיר זלמן". (ראה על כך לעיל עמ' רמ"ב סי' ג).
- 19) בלקוטי דבורים (ט"ו סדק ל"א) מסופר שהרמ"מ הי' נוכח בעת הסתלקות הר"מ. (ואולי יש לתרץ את הזייפן, כי באותה שעה לא הי' בחדר?).
- 20) הוא הר"י מרוזין. כבר נתברר בלא כל ספק בי אין זה כתב יד מקורי, ובעד העתקה לא הי' משלם מחיר כזה. ואפילו אח"ל שגם חתימת הר"י מרוזין הועתקה, לשם מה הי' צריך לכתוב זה בצורת חתימה ומעבר לדף דוקא? ... אם לא לשם חיקוי וזייף אגרא מקורית.
- 21) הכינוי "בן גילוני" מוזר. במכתבים האמתיים המובאים בספרנו חולק רבנו להרמ"מ כבוד של תלמיד רבנו. הזייפן גם סותר את עצמו כי לקמן בס"י מ"ב ומ"ג הוא כותב עליו "מורנו ורבנו".
- 22) בראש המכתב מבנה רבנו "אדמו"ר" ובסופו הוא כותב "חברו" — התאמצות יתר של זייפן לדייק ביחסים שבין הכותבים.
- 23) מחלוקת בין רבנו ור"ב ממעזיבוו היתה רק בסוף ימיהם (ראה בספרנו סי' ק"ג), הזייפן הקדים את המאוחר בשלשים שנה.
- 24) הר"א המלאך התיישב עוד בחיי אביו בעיר פאסטוב ושם מנו"כ. זה מוזכר גם בס' דרך אמונה להצמח-צדק, סוף ח"ג: "שמעתי מרבנו ז"ל לפני הסתלקותו שבנו (של המגיד) ר' אברהם הי' בא אליו מחוואסטעוו (פאסטוב) לראונו בעש"ק וביום א' הי' נוסע לביתו, והי' הר"מ מלווה אותו ע"י ראייה מביתו עד כניסתו לביתו בחוואסטעוו". כנראה שדבר זה נעלם מעיני מחבר מכתבי הגניזה, כי העיר פאסטוב אינה מוזכרת אף פעם אחת במכתבים אלו.
- 25) הזייפן שכח להזכיר את המגיד בכרבת המתים בחתימת בנו.
- 26) מכתב זה נדפס בס' גנוי נסתרות, אור נערב ב"א. סגנונו מוביח שהוא מה"גניזה".
- 27) ממכתב זה משמע שחבריו של רבנו רצו שיסע אתם והוא סרב. בלקוטי דיבורים" סוף לקוט ט"ו משמע שרבנו עצמו רצה לעלות לא"י, אבל נשאר בחו"ל בהשפעת הרמ"מ מייטבסק וחבריו.
- 28) מכתב זה נדפס בס' אגרות קודש סי' ל"ה. מן הסגנון נראה שהוא מן "הגניזה".
- 29) השליה נתקבל לרב בפראג בסוף שנת שע"ד והתאריך אינו מתאים. בהקדמתו לספרו הי' העמודים כותב ר' שעטטיל בן השליה, כי בזמן יציאת אביו מפראג לא"י הי' צעיר לימים, ורק לאחר יציאת השליה נתמנה (ר' שעטטיל) לדרשו בפראג (בערך בשנת שס"א). למשרה של רבנות נתמנה ר' שעטטיל רק לאחר שש שנים, בקבלו את הרבנות בסוורדא.
- 30) והיכן ברבת המתים "ז"ל"? ?
- 31) מכתב זה נדפס בס' אגרות קודש סי' ל"א וב"רשומות" ברך ב'.
- 32) שנת תקל"ז היתה מעוברת, וזה נעלם מהזייפן ששכח לציין אדר א' או אדר ב'.
- 33) מכתב זה נדפס בגנוי נסתרות, אור נערב כ"ו. מסגנון המכתב נראה שהוא מן "הגניזה".

- 34 נעלם מן הוייפן כי ר' אברהם המלאך כבר נפטר בי"ב תשרי תקל"ו. להקדים את התאריך אי אפשר, כי הוסיפה לא"י היתה בשנה זו — תקל"ו.
- 35 הכוונה לימי חג הפסח. הוייפן שבח ששנת תקל"ו היתה מעוברת ופרשת ויקרא חלה בה לפני פורים ולא לפני ספח.
- ב"התמים" חובי' ב' עמ' ג"ב מספר אדמו"ר מלובאוויטש ששמע איש מפי איש בשם מהרי"ל מיינוביץ (אחי רבנו), כי רבנו ה"י בחג הפסח בלאזני ויצא לדרך לנסיעתו למוהילוב רק בתחילת אירי. וגם זה נעלם מן הוייפן.
- 36 במכתב רבנו לר"א מקאליסק, בספרנו סי' ק"ג, משמע שהחרמות ותכום היו ידועים לרבנותנו כבר בזמן אסיפת תלמידי המגיד ממעזריטש בקיץ תקל"ב, ואי אפשר לומר שבשנת תקל"ז ה"י זה להם כדבר חידוש.
- 37 הרמ"מ התגורר או עדיין בצפת, כמו שמפורש במכתביו שנדפסו בספרנו סי' ב' וג' (ראה גם לעיל עמ' י"א הערה ו').
- 38 על מכתבו להרמ"מ מוויטבסק, שנדפס בס' בוצינא דנהורא (והועתק גם כראש סי' לקוטי אמרים ח"ב) חותם ר' ברוך, כ"מהר"ר יחיאל מיכל זלה"ה — והוייפן החסיר את שתי התיבות האחרונות.
- 39 הרי בשי' תקמ"ו כתב הרמ"מ מכתב מיוחד בנו"ד לרבני עצמו, ונדפס בספרנו סי' ט"ז.
- 40 א' לך חל בתחילת חודש מרחשון, בס' קיצורים והערות עמ' קי"ט-ק"כ משמע שאו ה"י רבנו בכיתו בלאזני ולא יכול ה"י לכתוב מכתבים מפינסק כאדם השומע מרחוק ומבקש הסברים על הנעשה במדינה.
- 41 ראה בספרנו כת"ש כסי' קס"ו כי ר' אהרן הלוי הורוויץ התיישב בסטראשעלע כמה שנים לאחר פטירת רבנו, אח"כ התפרסם בשם „הרכי מסטראשעלע“ — וזהו שהטעה את הוייפן לכנותו על שם עיר זו עוד לפני שהתיישב בה.
- 42 ראה העי' 14. אדמו"ר האמצעי ה"י בתקנ"ח בן כ"ד ולא היתה לו עדיין בת נשואה.
- 43 הוא נפטר ככ"ג אדר תקמ"ו — י"ב שנים קודם לתאריך מכתב זה.
- 44 הוא נהרג ע"י אחד החיילים כמלחמת פולין-רוסיה ככ"ב תמוז תקנ"ב — ז' שנים קודם לתאריך מכתב זה.
- 45 עד שנת תקס"ב לא קבל רבנו את הצעת החסידים לקבוע את י"ט כסלו ליום משחה ושמה ברכים, וגם הוא עצמו לא עשה סעודת הודאה עד אז. — ספר השיחות, קיץ הש"ת עמ' 49.
- 46 מליצה מעוררת צמד למכיר בסגנונו של רבנו.
- 47 באותו זמן ה"י רבנו אטור בפטרבורג (ראה בספרנו בתעודות הרשמיות של המלשינות השניה) ולא מסתבר שיומין אליו את ד"פ שיק לפטרבורג כדי להתחכם שם.
- 48 מכתב זה הועתק מהעתקה הנמצאת אבל הרכי מסדיגורא-שמישל שליט"א. העתקה זו היא משני כתבי יד. כראש כתיי' אחד שהובא מטשרנוביץ רשום: המכתב הזה בן ד' דפי' נעחק אות באות מבי"ק חמש (!) של כ"ק... כעל התניא... נכתב על ד' חתיכות נייר, כל חתיכה נכתבה רק מעבר האחד והשני נשאר חלק, וארבעתן היו תפורים יחד בצרוף מכתב קטן מאת אדמו"ר... ר"י מרווין... ואני העתקתי הכל אות באות. המכתב ה"י מעוטף בקאווערט וכתוב עליו כרוסית: „זאת נמצא אצל הארעסטאנט צדיק מרווין“. כל פסקא בספרנו היא גליון בפני עצמו.
- 49 ע"י לעיל בספרנו סי' פ' כי רבנו נאסר בביתו ביום ד' כסלו ונשלח לפטרבורג, חודאי שלא הגיע שמה ביום אחד.
- 50 מיום ד' כסלו עד ט"ב כסלו יש יותר משבעה ימים — סתירה מניה וביה.
- 51 הפלא ופלא. הוייפן המציא אומניבוסים לפני מאה וחמשים שנה!
- 52 ג' ויהי, יום כתיבת המכתב, חל בשנה הדיא ביום י"ד טבת. הוייפן כותב כי המשפט נערך לפני הקיסר, וכבר למעלה מחודש ימים לפני כן, בסוף נובמבר, הועבר משפטו של רבנו אל הסינאט, כמפורש בספרנו סי' פ"ה, עיי"ש.
- 53 לפי המסורת יבא רבנו לחירות בני' דחנוכה (ולא כח"י כסלו), וזה מתאים גם למסמכים הרשמיים, כמבואר בהערותי למסמכים שהובאו בספרנו בס' צ"א.
- 54 ח"י טבת תקס"א חל בשבת.
- 55 כנראה ס"ס וצ"ל עכו"ח — ר"ת עם כל יוצאי חלציה. כבית רבי חלק ב' פ"ד מסופר שר"פ שיק ה"י חשוך בנים. גם שמה של חותנתו ה"י רייזא — על שמה ה"י מכונה „ד' פנחס רייזעס“ — ולא פייגא.

- 56) בתאריך זה הי' עדיין חיי בתקט"ה הסכים יחד עם רבנו על הסי' עמודי גולה (סמ"ק) ונפטר בחי' אייר תקס"ט. (משפחות ק"ק שקלאב).
- הזיוף מתגלה במכתב קטנטן זה חמש פעמים !
- 57) מכתב זה נדפס בסי' גנוי נסתרות, אור רב ב"י. הסגנון הוא של "הגניזה החרסונית". ראה לקמן במכתב סי' ס"ד ובהערה 60 ותמצא הוכחה לזיופו של מכתב זה.
- 58) מכתב זה נדפס גם בגנוי נסתרות, אור רב, ושם התאריך "תקנ"ז". שני התאריכים אינם מתאימים, כי דבורה לאה נפטרה ב'י' תשרי חז"נ"י. (ספר השיחות קיץ הי"ש"ה עמ' 40).
- 59) מכתב זה נדפס בסי' גנוי נסתרות אור רב ב"י. הסגנון הוא של הגניזה החרסונית.
- 60) הוא נפטר בשנת תק"ס (ראה מצבתו לעיל הערה 10), ומכאן ראוי שגם המכתב דלעיל סי' נ"ט הוא מזוייף.
- 61) נדפס לעיל סי' נ"ט. ועי' בהערה הקודמת.
- 62) הוא נפטר בש' תק"ס — ראה הערה 10.
- 63) כל תשובות הרמב"ם שנדפסו קודם לתאריך מכתב זה היו נקראות בשם "אגרות ושו"ת הרמב"ם" או "סאר הדור" וכד' ולא היו מחולקות לחלקים, ההוצאה הראשונה והיחידה הקרויה "קובץ תשובות הרמב"ם" ויש בה ג' חלקים נדפסה בליפסא בש' תרי"ט (ר' רשימה ביבליוגרפית בקובץ רמב"ם, ירושלים תרצ"ה) ואפילו בהוצ' זו אין בחלק ב' תשובה נ"ח ואין שם כלל חלוקה לסימנים.